

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัด กิจกรรมการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน ดังนี้

1. แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้
2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. พระราชบัญญัติการศึกษาและการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
4. โครงสร้างการบริหารงานและบทบาทหน้าที่ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

จังหวัด

5. หลักเกณฑ์และแนวทางในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้
6. บทบาทหน้าที่ของครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
7. หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน หลักสูตรการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

8. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน
 - 8.1 กิจกรรมพบกลุ่ม
 - 8.2 กิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง
 - 8.3 กิจกรรมการทำโครงการ
 - 8.4 กิจกรรมการสอนเสริม
 - 8.5 กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 9.1 งานวิจัยในประเทศ
- 9.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการเรียนรู้

ในการจัดการศึกษามุ่งเน้นการปฏิรูปกิจกรรมการเรียนรู้ โดยให้ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ จึงได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี หลักการ ปรัชญาแนวคิด ที่เกี่ยวกับการคิด การพัฒนาสติปัญญา การเรียนรู้ การสร้างความรู้ และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (อุคม เซยกิวส์. 2544: 39-47) ดังนี้

1.1 ทฤษฎี ” พหุปัญญา “ (Multiple Intelligent) ของการ์ดเนอร์

ฮาร์เวิร์ต การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) เป็นผู้นำเสนอแนวคิดใหม่เกี่ยวกับสติปัญญาของมนุษย์ คือทฤษฎีพหุปัญญา ซึ่งนิยมเรียกว่า MI (Multiple Intelligent) อธิบายว่าสติปัญญาหมายถึง ความสามารถเพียงหนึ่งหรือสองด้าน คือ ความสามารถในการคิดหาเหตุผลเชิงตรรกะ และ / หรือความสามารถทางภาษา การ์ดเนอร์เสนอไว้ 8 ด้าน ได้แก่ สติปัญญาด้านดนตรี ด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและกล้ามเนื้อ ด้านการใช้เหตุผลเชิงตรรกะและคณิตศาสตร์ ด้านภาษา ด้านเนื้อหามิติสัมพันธ์ ด้านการเข้ากับผู้อื่น ด้านการเข้าใจตนเอง และด้านความเข้าใจธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์ทุกคนมีความสามารถหรือ สติปัญญา ด้านต่างๆ เหล่านี้ระดับหนึ่ง โดยที่แต่ละคนจะมีระดับความสามารถแต่ละด้านไม่เท่ากัน สติปัญญาแต่ละด้านไม่ได้ทำงานแยกขาดจากกัน แต่จะทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะในผู้ใหญ่ซึ่งมีบทบาท ในชีวิตที่สลับซับซ้อนจะมีการผสมผสานการใช้สติปัญญา ด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

การประยุกต์ทฤษฎีพหุปัญญา เพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน ประการแรก คือ การจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงการพัฒนาศติปัญญาด้านต่างๆ ซึ่งจะพัฒนาในวิถีทางและช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ประการที่สอง คือ การประเมินซึ่งเดิมการทดสอบสติปัญญาจะให้ความสำคัญที่ทักษะทางภาษา และการใช้เหตุผลเชิงตรรกะเป็นหลัก

1.2 ทฤษฎีและแนวคิดตามปรัชญา Constructivism

แนวคิดนี้ เชื่อว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในบุคคล บุคคลเป็นผู้สร้างความรู้จาก ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับความรู้ ความเข้าใจที่มีอยู่เดิมเกิดเป็นโครงสร้างทางปัญญา โดยแนวคิดนี้นำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน โดย

1.2.1. ผู้เรียนต้องมีโอกาสได้พบและมีส่วนร่วมในประสบการณ์ และได้ใช้ทรัพยากรต่างๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับความจริง

1.2.2. ผู้เรียนมีโอกาสรสร้างความรู้ขึ้นมาเอง จากประสบการณ์ต่างๆ โดยจะต้องสำรวจ ตรวจสอบความรู้ที่ได้รับ และหาข้อสรุป

ตามแนวคิดของ Constructivism ซึ่งการเรียนรู้เกิดขึ้นด้วยตัวผู้เรียนเอง วิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสม คือ การเรียนรู้ด้วยวิธีการสืบสอบ (Inquiry) ประกอบกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Co – operative Learning)

1. แนวคิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self – directed learning)

เอเลน ทัท (Allen Tough. 1979 : 41) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่พบว่าจะมีลักษณะ ของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสูงมา เพราะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้ใหญ่จะทำให้รู้สึก รู้จริง ความรู้ที่ได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง หรืออาจมีการชี้แนะแนวทางบ้างจะเป็นความรู้ที่ติดตัวถาวร มากกว่า ที่จะเรียน โดยมีครูคอยเป็นผู้บอก เป็นผู้ให้ความรู้ตลอดเวลา การเรียนการสอนในปัจจุบัน จึงมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสำคัญ การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ และการพัฒนาทักษะที่ผู้เรียนจัดการเรียนการสอนด้วยตนเอง โดยรับความช่วยเหลือแนะนำ และสนับสนุนจาก ผู้อื่น เช่น เพื่อน หรือ ครูเป็นต้น องค์ประกอบที่สำคัญๆ ของการเรียนรู้ด้วยตนเองคือ

- 1.1 การหาแหล่งวิทยาการเพื่อการเรียนรู้
- 1.2 การเลือกวิธีการเรียนและกิจกรรมการเรียนรู้
- 1.3 การวิเคราะห์และกำหนดความต้องการในการเรียนรู้
- 1.4 การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้
- 1.5 การกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้

การเรียนรู้ด้วยตนเองจะมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสนใจ ความถนัด ประสบการณ์เดิม และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนทุกชั้นตอน

2. แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Popular education) ของเปาโล แฟร์

เปาโล แฟร์ (Paulo Friere. 1960 : 41) เป็นผู้นำเสนอแนวคิดของการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนโดยเริ่มจาก โครงการรณรงค์ผู้ไม่รู้หนังสือ ที่เน้นกระบวนการสื่อสาร การพูดคุยสนทนาการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ อภิปรายประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับชีวิตความเป็นอยู่และประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสในการพูดคุย อภิปราย วิเคราะห์ปัญหา และสาเหตุต่างๆ รวมทั้งกำหนด บทบาทของตนในการที่จะ

ปรับเปลี่ยนสถานการณ์ต่างๆ ให้ดีขึ้น แนวคิดวิธีการนี้ได้กลายมาเป็น ทางเลือกใหม่ของการจัดการศึกษาให้กับผู้ยากไร้และ ผู้ด้อยโอกาส และเป็นจุดเริ่มต้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมและประเทศชาติที่ยั่งยืน

ดังนั้นในการนำวิธีการของการศึกษาเพื่อปวงชนไปประยุกต์ใช้ พอสรุปได้ดังนี้

1. หลักสูตร เนื้อหา กิจกรรม ต้องมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้เรียนได้ หลักสูตรต้องมีโครงสร้าง มีเป้าหมายกระบวนการ วิธีการและกิจกรรมต่างๆ ที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้
 2. มีการเรียนรู้จากกลุ่ม ซึ่งช่วยให้เข้าใจปัญหาาร่วมกัน มองเห็นเป้าหมายร่วมกันทำให้เกิดการคิดร่วมกัน ดำเนินงานร่วมกัน เกิดความสามัคคีและพลังกลุ่ม
 3. มุ่งพัฒนาความคิดริเริ่ม ผู้เรียนจะได้เรียนรู้จากการวิเคราะห์ การมององค์ประกอบ และปัจจัยต่างๆที่เป็นสาเหตุของปัญหา ทำให้เกิดการพัฒนา ทักษะ การคิดเชิงวิเคราะห์
 4. เริ่มต้นด้วยประสบการณ์ของผู้เรียน การจัดการศึกษาหรือ การฝึกอบรมจะต้องตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้เรียนและถือว่าประสบการณ์ของผู้เรียนสำคัญที่สุด
 5. วิทยากร และผู้เรียน มีความสำคัญเท่ากันมีการแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ซึ่ง กันและกัน มีการเคารพ นับถือ จริงใจต่อกัน
 6. กระบวนการเรียนรู้ ต้องส่งเสริมและสร้างบรรยากาศ ที่สนับสนุนการแสดงออกของผู้เรียนทุกคน หลีกเลียงการครอบงำทางความคิดของบุคคล หรือกลุ่ม
- วิธีการของการศึกษาเพื่อปวงชน สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้และแนวคิดในการสอน ผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นแนวมนุษยนิยม นักคิด นักจิตวิทยา และนักการศึกษาที่มีความคิดเห็นในแนวทางนี้นอกเหนือจาก เปาโล แฟร์ แล้ว ก็มีอีกหลายคน เช่น อีวาน อิลลิก (Ivan Illick) คาร์ล โรเจอร์ (Carl Rogers) เอเลน ทัพ (Allen Tough) แนวคิดที่สำคัญๆคือ เน้นศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือการแสวงหาเสรีภาพ มนุษย์สามารถเรียนรู้และตัดสินใจได้ด้วยตนเองแต่อาจจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น และสิ่งแวดล้อมภายนอก

3. แนวคิดเรื่อง “คิดเป็น” ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้นำแนวคิด “คิดเป็น” มาใช้ในการศึกษา ผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2517 หลังจากกลับจากการประชุม World Education ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นการระดมพลังสมอง เรื่องการสอนคิด ของนักการศึกษา ประเทศต่างๆ แนวคิดเรื่อง “คิดเป็น” ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ สรุปได้ดังนี้

3.1 ความเชื่อพื้นฐานของคิดเป็น คือ มนุษย์ทุกคนต้องการความสุข ซึ่งความสุขของแต่ละคนแตกต่างกัน ความสุขของมนุษย์เกิดได้จาก ความประสมกลมกลืน ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ถ้าทำไม่ได้จะเกิดความขัดแย้ง มนุษย์ต้องการปรับแก้ไขให้กลับคืนสู่ความกลมกลืนนั้นวิธีปรับแก้คือ

- 3.1.1. ปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม
- 3.1.2. ปรับสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตนเอง
- 3.1.3. ปรับทั้งตนเองและสิ่งแวดล้อมให้เข้ากัน
- 3.1.4. หลบไปจากสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้ที่ปรับได้จะต้องเป็นคน

“คิดเป็น”

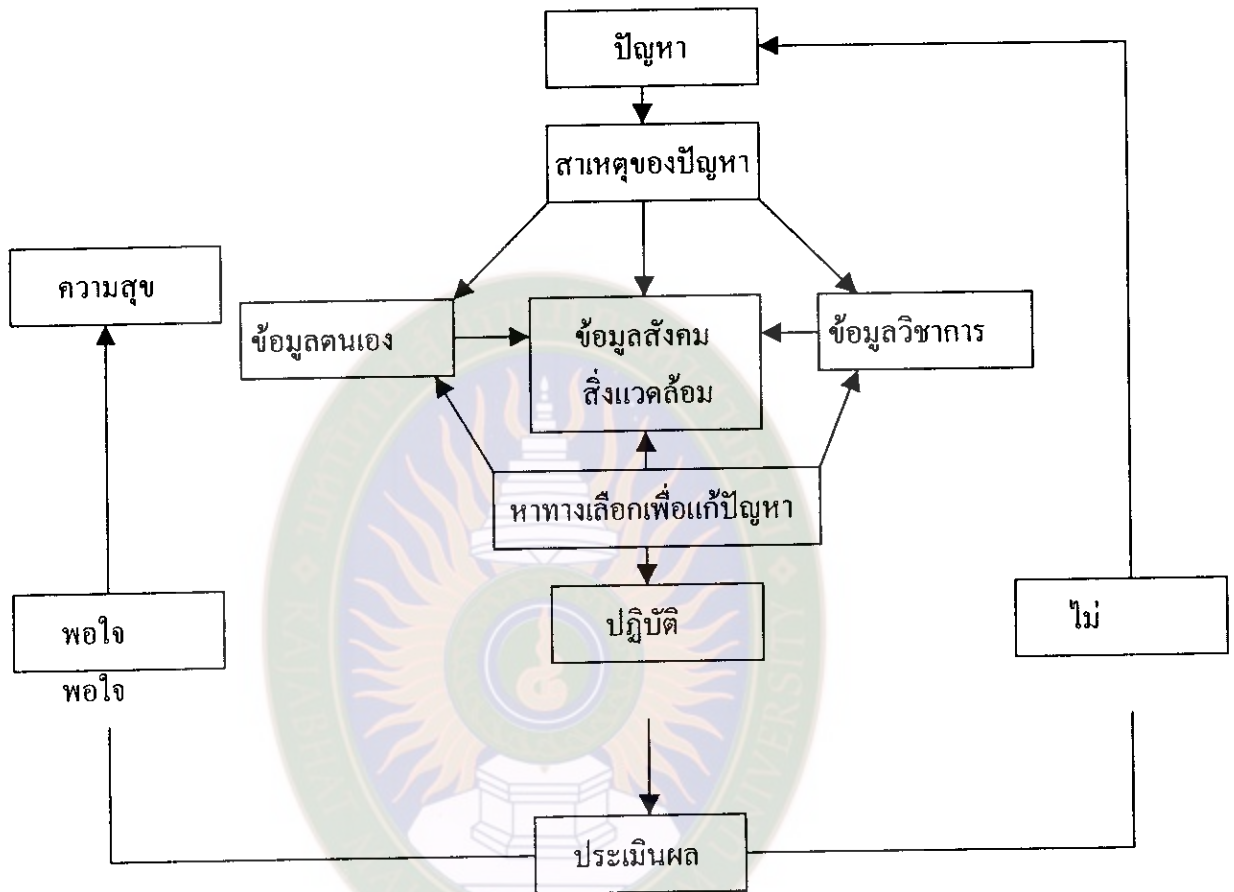
คือ

3.2. ในการคิดจะต้องใช้ข้อมูลประกอบการคิดอย่างน้อย 3 ด้าน

- 3.2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับวิชาการ
- 3.2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสังคม สิ่งแวดล้อม
- 3.2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง

เมื่อตัดสินใจแล้วก็ลองปฏิบัติดูว่า ผลออกมาเป็นอย่างไร ถ้าพอใจมีความสุขก็ทำต่อไป ถ้าไม่พอใจ ไม่มีความสุขก็หาวิธีใหม่

รูปแบบการสอนให้คิดเป็น

ภาพที่ 1 แสดงรูปแบบการคิดเป็น

(สุนทร สุนันท์ชัย บรรยายพิเศษ เรื่อง คิดเป็น 2 ก.ค. 2542 ณ ห้องประชุมกรมการศึกษา
นอกโรงเรียนอัสสัมชัญ อุดม เชียงวิงศ์. 2544 : 43)

การจัดการศึกษาเพื่อให้นักคิดเป็น อาจจัดได้หลายวิธีคือ

วิธีที่หนึ่ง ให้ผู้เรียนได้ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของบุคคลอื่น ๆ และวิธีแก้ไขปัญหาและอุปสรรคโดยเหตุผลอย่างไร ใช้วิธีการใด ผู้เรียนจะเกิดประสบการณ์ในการแก้ปัญหานั้นในการคิดเมื่อตนเองประสบปัญหานั้นๆ แม้จะมีปัญหาที่แตกต่างกันออกไปก็อาจจะสามารถใช้พื้นฐานความคิดที่ได้เรียนรู้ถึงเหตุผลการแก้ปัญหามาปรับให้เข้ากับปัญหาใหม่ที่ตัวเองประสบได้

วิธีที่สอง ให้ผู้เรียนนำปัญหาของตนเองและสิ่งแวดล้อมของตนเอง ที่ได้ประสบอยู่มาคิดวิจยแก้ไขปัญหาในระหว่างเรียน เป็นการแก้ปัญหาลเฉพาะหน้า เป็นการฝึกให้เป็นคนแก้ปัญหาเป็น คิดเป็นไปด้วย

วิธีที่สาม ให้ผู้เรียนฝึกคิดแก้ปัญหาที่อาจประสบในอนาคต โดยให้ผู้เรียนสามารถใช้แนวคิดของตนเองแก้ปัญหาได้ เมื่อฝึกมากเข้าก็เกิดความคิดในการแก้ปัญหาได้

วิธีที่สี่ การจัดการศึกษาให้คนคิดเป็นอาจจะจัดโดยการนำทั้ง 3 วิธีมาประสมกันให้เหมาะกับนักศึกษา เพื่อเป็นเพื่อเป็นการจัดการรับการสอนให้มีผู้ที่มีโอกาสคิดกว้างขวางทั้งที่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีตหรือปัญหาในอนาคต

การจัดการศึกษาผู้ใหญ่เหมาะสำหรับวิธีการที่ สอง เพราะผู้ใหญ่ นอกระบบโรงเรียนเป็นผู้ที่มีภาระ มีปัญหาในชีวิตประจำวัน จึงจำเป็นต้องเอาปัญหาที่ประสบอยู่ มาเรียนเป็นการแก้ปัญหและยังได้แนวคิดในการแก้ปัญหอื่นต่อไปด้วย

4. แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning)

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหรือเรียกว่า PL อาศัยหลักการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากประสบการณ์เดิม ผู้สอน/วิทยากร ช่วยจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการสร้างความรู้

องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีอยู่ 4 ประการ คือ

4.1. ประสบการณ์ เป็นขั้นตอนที่ผู้สอน/วิทยากรช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมของตนมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้

4.2. การสะท้อนความคิดและอภิปราย เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนจัดกิจกรรมและเสริมสร้างบรรยากาศเพื่อให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น อภิปรายกลุ่มเรียนซึ่งกันและกัน

4.3. สรุปความเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด เป็นขั้นตอนการสร้าง ความเข้าใจของผู้เรียนเอง และนำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอด

4.4. การทดลองหรือประยุกต์แนวคิด เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนนำผลการเรียนจากข้อที่ 3 ไปประยุกต์ใช้ (กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน, 2541 อ้างใน อุคม เขยทิววงศ์. 2544 : 44-45)

5. แนวคิดการสอนแบบบูรณาการ

คำว่า การบูรณาการ มีผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันดังนี้
(หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน อ้างใน อุดม เขวกวิงศ์. 2543 : 45-47)

สาโรช บัวศรี ให้ความหมายของบูรณาการว่ามีความหมาย
ทำนองเดียวกับคำว่าสมดุล หรือสมบูรณ คือเป็นภาวะที่บุคคลสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าว
ในการดำรงชีวิตของคนให้ลุล่วงไปได้ทำให้มีความสุข เรียกได้ว่า เป็นชีวิตที่มีความสมดุล
แต่ถ้าบุคคลไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ก็จะทำให้เกิดความล้าใจ ความกังวล
มีความทุกข์เป็นชีวิตที่ขาดความสมบูรณ นั่นคือไม่มีการบูรณาการหรือขาดความสมดุลในชีวิต

ผกา สัตยธรรม ให้ความหมายว่า บูรณาการคือ กระบวนการที่ทำให้
บุคคลมีชีวิตอย่างสมบูรณ หรือมีชีวิตที่สมดุลในทุกๆด้าน เป็นลักษณะของการสอนที่ช่วยให้
บุคคลเป็นผู้รอบรู้สามารถคิด ได้อย่างกว้างขวางในหลายด้าน และนำความรู้ที่ได้รับไปแก้ไข
ความทุกข์ให้ลดน้อยลงหรือหมดไปทำให้เกิดความสมดุลในชีวิต

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต .2540 : 45) ให้ความหมายว่า การบูรณา
การคือ การทำให้สมบูรณ โดยขยายความว่าเป็นการทำให้หน่วยย่อยๆ ทั้งหลายที่สัมพันธ์
อาศัยซึ่งกันและกัน เข้ามาร่วมทำหน้าที่ประสานกลมกลืน เป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความ
ครบถ้วนสมบูรณในตัว

ประนอม โอทกานนท์ (2528 : 46) ให้ความหมายของบูรณาการ
หมายถึงการรวบรวมความรู้มารวมกันเข้าไว้ภายในหน่วยเดียวกัน

เนล (Neil . 1981 : 45) ให้ความหมายของบูรณาการ หมายถึง การรวม
เนื้อหาวิชา 2 วิชา หรือมากกว่าเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างขอบเขตการเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งจะ
ช่วยให้การบูรณาการประสบการณ์การเรียนรู้ในตัวผู้เรียนเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น
หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum) จึงเป็นผลของการพัฒนาหลักสูตร โดยรวม
เนื้อหาที่แยกกระจายกันตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไปเข้าด้วยกัน และนำมาจัดเป็นกลุ่มเพื่อตอบสนอง
ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและความต้องการความรู้ที่สมบูรณ

การสอนแบบบูรณาการ เป็นแนวการสอนที่มีวิธีการสอนหลายวิธี
เข้าด้วยกันการสอนแบบบูรณาการเป็นการเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาตั้งแต่ 2 วิชาเข้าด้วยกัน
เป็นบทเรียนเดียวกันโดยใช้หัวเรื่อง (Theme) หรือปัญหา (Problem) หรือความคิดรวบยอด
(Concept) โดยใช้กิจกรรมที่หลากหลาย เนื้อหาและกิจกรรมไม่ซ้ำซ้อนกัน เป็นการบูรณาการ
ที่เกิดจากการวางแผน และร่วมมือกันทำงานอย่างจริงจัง

ประเภทของการสอนแบบบูรณาการ มี 2 ประเภท คือ

1. การบูรณาการภายในหมวดวิชา ตัวอย่างเช่น บูรณาการภายในหมวดวิชา หมวดวิทยาศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยวิชาเคมี ฟิสิกส์ ชีววิทยา หมวดวิชาศิลปะ ซึ่งประกอบด้วย ดนตรี นาฏศิลป์ วาดเขียน หมวดวิชาภาษาไทย ซึ่งประกอบด้วย ทักษะการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน

2. การบูรณาการข้ามหมวดวิชา (ระหว่างวิชา) ตัวอย่างเช่น หมวดสังคมศึกษา เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ หมวดวิชาภาษาไทยและภาษาอังกฤษเป็นการบูรณาการทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ภาษาควบคู่กันไปสองภาษา

รูปแบบการบูรณาการ (ตามแบบของรัฐพลอร์ริคา) มี 4 แบบคือ

1. การบูรณาการแบบสอดแทรก เป็นการสอนบูรณาการโดยใช้ครูคนเดียว สอดแทรกแนวคิดในวิชาอื่นๆเข้ามาในวิชาที่สอนเหมาะสำหรับชั้นประถมศึกษา
2. การบูรณาการแบบคู่ขนาน เป็นการสอนบูรณาการโดยใช้ครูหลายคนเป็นการบูรณาการตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไป แต่ละคนสอนวิชาที่แตกต่างกันมาร่วมปรึกษาหารือในหัวข้อที่เหมือนกัน
3. การบูรณาการแบบสหวิทยาการ เป็นการสอนบูรณาการโดยครูหลายคน แต่ละคนสอนวิชาที่ต่างกันร่วมปรึกษาจัดทำโครงการ ร่วมกันในหัวข้อที่เหมือนกัน แต่สอนคนละวิชาคนละชั่วโมง
4. การบูรณาการแบบข้ามวิชา เป็นการสอนบูรณาการโดยครูหลายคนสอนวิชาที่แตกต่างกันมาร่วมกันสอนเป็นคณะ ในหัวข้อเรื่องเดียวกัน

จุดเด่นของการสอนแบบบูรณาการ

1. แนวทางการจัดการเรียนการสอน เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่สนองตอบความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน
2. ส่งเสริมความรู้ของผู้เรียนให้เป็นนักคิด นักแก้ปัญหา และลงมือปฏิบัติจริง
3. การจัดการเรียนการสอนเหมาะสมสำหรับการศึกษาระดับประถมศึกษาที่มีการเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาต่างๆเข้าด้วยกันง่ายและเนื้อหาไม่ซับซ้อน

4. การเรียนการสอน ผู้เรียนสามารถค้นพบศักยภาพของตัวเอง รวมทั้งส่งเสริมความสนใจใฝ่รู้ของผู้เรียน

5. บรรยากาศการเรียนการสอนไม่ตึงเครียด ไม่มีบีบบังคับผู้เรียนทำให้มีประสิทธิภาพในการเรียนรู้ได้ดีกว่าการเรียนในชั้นเรียนที่เป็นการแยกหมวดวิชา โดยเฉพาะ

จุดอ่อนของการสอนแบบบูรณาการ

1. การบูรณาการต้องเริ่มตั้งแต่บูรณาการหลักสูตร จำเป็นต้องวิเคราะห์ปัญหา สภาพความต้องการของผู้เรียน เป็นการจัดทำหลักสูตร บูรณาการที่ต้องระดมขวัญกำลังใจการคิดค้น เชิงวิชาการสูงและซับซ้อนกว่าหลักสูตรเนื้อหาวิชา และต้องมีการวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับหลักสูตร

2. ผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ เช่น ผู้มีความสามารถทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ การสอนแบบบูรณาการเป็นการสอนแบบองค์รวม อาจจะสกัดกั้นความสามารถพิเศษของผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง ไม่ให้บรรลุพัฒนาการอย่างสูงสุดได้ จึงควรมีโรงเรียนพิเศษสำหรับสอนผู้ที่มีความสามารถพิเศษ เฉพาะทางต่างหากจากโรงเรียนปกติ

3. การวัดผลประเมินผลต้องสอดคล้องกับการสอนแบบบูรณาการ แต่ในความเป็นจริงการแข่งขันกันเพื่อสอบเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษายังมีความจำเป็น ผู้ปกครองและผู้เรียนให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกการเรียนการสอนแบบบูรณาการจะประสบความสำเร็จไม่ได้ถ้าทุกระดับ และระบบการศึกษาของไทยยังไม่ปรับเปลี่ยน เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

4. การสอนแบบบูรณาการอาจทำได้ในระดับประถมศึกษา และประสบความสำเร็จด้วยดีแต่ในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น บุคลากรเพียงคนเดียวมีความรู้ความสามารถจำกัดต้องใช้ผู้สอนหลายคนการสร้าง โอกาสและจัดบรรยากาศในการเรียนรู้ ในลักษณะการสอนเป็นกลุ่ม (Team Teaching) เป็นไปได้ยาก

5. การบูรณาการเนื้อหาแต่ละหมวดวิชา สถานศึกษาจะต้องมีการวิเคราะห์ วางแผนการสอน การทำงานร่วมกันจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งจาก ผู้เรียน ผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรจึงต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถจึงจะประสบความสำเร็จ

6. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด

แนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด มิใช่เรื่องใหม่ ได้มีการใช้แนวคิดนี้สืบต่อกันมาอย่างกว้างขวางในสังคมไทย

การเรียนรู้ตามแนวพุทธธรรมเน้น "คน" เป็นศูนย์กลาง กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการพัฒนา "คน" ทั้งในลักษณะที่เป็นปัจเจกชน (คือคนแต่ละคน) และการพัฒนา "กลุ่มคน" ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติเมื่อ "คน" มีความสำคัญที่สุดของการเรียนรู้ วิธีการฝึกฝนอบรมจึงเป็นการพัฒนาทุกองค์ประกอบของความเป็น "คน"

การเรียนรู้ตามวิถีชีวิตไทยแบบดั้งเดิม มีลักษณะเป็นการสั่งสอน ราชบุคล เมื่ออยู่ในครอบครัว พ่อแม่สอนลูกชายให้เขียนอ่านออกเขียนได้ สอนลูกหญิงให้ทำงานบ้านงานเรือน รู้จักรักนวลสงวนตัว เมื่อเติบโตขึ้นผู้ชายได้บวชเรียนกับพระที่วัด ได้ฝึกงานอาชีพ การทำมาหากิน ส่วนผู้หญิงฝึกคุณสมบัติของกุลสตรี และฝึกงานอาชีพ กระบวนการเรียนรู้ตามวิถีวัฒนธรรมไทยสรุปได้คือ

1. เป็นกระบวนการบ่มเพาะ ชีวีวัตรลักษณะนิสัย
2. กระบวนการถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม
3. กระบวนการวิชาความรู้
4. กระบวนการอบรมกิริยามารยาททั้งทางกาย วาจา ใจ ตามหลักคุณธรรม
5. กระบวนการฝึกปฏิบัติด้วยการทำให้ดูแล้วฝึกให้ทำเป็น
6. กระบวนการส่งเสริม สัมมาทิฎฐิ ให้ลูกหลานเป็นคนคิดดี คิดชอบ

สื่อประกอบการเรียนรู้ นอกจากเครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือทำมาหากินแล้วเด็กได้เรียนรู้จากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม นิทานพื้นบ้าน ของเล่น การละเล่น บทกลอน สุภาษิต ปริศนาคำทาย การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนไทย มีลักษณะสัมพันธ์และสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม บูรณาการระหว่างความรู้ ความสามารถปฏิบัติได้จริง และความมีคุณธรรมสมควรที่นักการศึกษาทั้งหลายจะได้สนใจค้นคว้า เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับกาลสมัย

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้ สมรรถนะของมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุด สมรรถนะของมนุษย์ประกอบด้วย เซลล์สมอง ประมาณหนึ่งแสนล้านเซลล์ เป็นโครงสร้างที่มหัศจรรย์ โดยธรรมชาติสมองมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิด มีความต้องการที่จะเรียนรู้สามารถเรียนรู้ให้บรรลุอะไรก็ได้ มนุษย์ต้องการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติ และทุกอย่างรอบตัว

มนุษย์สามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ต้องอาศัยสมองและระบบประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นพื้นฐานของการรับรู้ ซึ่งรับความรู้สึกจากอวัยวะรับความรู้สึกคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้สอนจะต้องสนใจและให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมอง (Head) จิตใจ (Heart) มือ (Hand) และสุขภาพองค์รวม (Health)

ความหลากหลายของสติปัญญา

คนแต่ละคนมีความสามารถหรือความเก่งแตกต่างกัน และมีรูปแบบการพัฒนาเฉพาะของแต่ละคน สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการพัฒนาเสริมสร้างความสามารถให้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายของสติปัญญา และได้จำแนกความสามารถของคนไว้ 10 ประเภท คือ ด้านภาษา ดนตรี ตรรกและคณิตศาสตร์ การเคลื่อนไหว ศิลปะ/มิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การสื่อสารด้านความรู้สึก ความลึกซึ้งภายในจิตใจ ด้านความเข้าใจสิ่งแวดล้อม ด้านวิญญาณและด้านจินตนิมิต

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมศักยภาพ ความเก่ง ความสามารถของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคลซึ่งสามารถเก่งได้หลายด้าน

การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการรวบรวมแนวคิดทางทฤษฎีการเรียนรู้ และเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ดังนี้

1. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามความสามารถทั้งด้านความรู้ จิตใจ อารมณ์และทักษะต่างๆ

2. ลดการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาลง ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ในการแสวงหาความรู้ให้ผู้เรียนได้เรียน จากสถานการณ์จริงที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตจริง เรียนรู้ความจริงในตัวเองและความจริงในสิ่งแวดล้อมจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

3. กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการทดลองปฏิบัติ ด้วยตนเองครูทำหน้าที่เตรียมการ จัดสิ่งเร้า ให้คำปรึกษา วางแนวกิจกรรมและประเมินผล

จะเห็นได้ว่า หลักทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนพัฒนาตามความสามารถทั้งด้านความรู้ จิตใจ อารมณ์ และทักษะต่างๆ โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงในตัวเอง แล้วนำประสบการณ์เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้กับตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.1. ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ฉัตรวุฒิ กิจรุ่งเรือง (2545 : 10) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายสอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดสาระที่จะเรียน ทำกิจกรรม และปฏิบัติจริง จนพบข้อความรู้ และวิธีการปฏิบัติด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน กรมสามัญศึกษา (2543 : 20) ได้ให้ความหมายของการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การกำหนด จุดหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลที่มุ่งพัฒนาคน และชีวิต ให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้ เพิ่มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 11) ให้ความหมายของคำว่า การจัดการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ชัยพจน์ รักรงาม (2542 : 10) ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ในปัจจุบันว่าผู้เรียนไม่จำเป็นต้องได้รับความรู้จากครูในห้องเรียนเท่านั้น แหล่งการเรียนรู้ มีอยู่รอบตัว พ่อ แม่ ชุมชน เพื่อน สถาบันทางศาสนา การเรียนรู้ด้วยตัวเอง จาก การอ่านหนังสือพิมพ์ คู่มือทัศน อินเทอร์เน็ต ผู้เรียนแสวงหาความได้อย่างมีความสุข

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540 : 80) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ หมายถึง การสอนที่จัดเนื้อหาและกิจกรรมที่สอดคล้องเหมาะสมกับความสามารถ

และความสนใจ ของผู้เรียน เป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนค้นคว้าหาความรู้และลงมือปฏิบัติจริง

สรุป การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหา ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ และทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพื่อพัฒนาผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนภูมิใจต่อความสำเร็จของตนเอง

2.2 แนวทางการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกิจกรรมที่คำนึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ผู้เรียนได้ค้นคว้า ทดลองฝึกปฏิบัติแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนค้นพบสาระสำคัญของ บทเรียน ซึ่งแนวทางในการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้มีดังต่อไปนี้

2.2.1 พัฒนาหลักสูตรระดับห้องเรียน โดยจัดทำ โครงสร้างการสอนและแนวการสอนเพื่อจัดลำดับหัวข้อประสบการณ์ เช่น จากง่ายไปหายาก จากธรรมชาติไปสู่หลักการ

2.2.2 สิ่งที่เรียนรู้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และสร้างความตระหนักในฐานะที่เป็นสมาชิกของครอบครัว สังคม ประเทศ

2.2.3 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สนุก หลากหลาย แปลกใหม่ จูงใจให้ติดตาม ใฝ่ใจและตอบสนองความสนใจของผู้เรียน

2.2.4 กิจกรรมการเรียนรู้มุ่งพัฒนาและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น กระบวนการคิด กระบวนการฝึกปฏิบัติ กระบวนการสร้างค่านิยม เป็นต้น

2.2.5 พัฒนาผู้เรียนให้เป็น คนเก่ง คนดี มีความสุข ด้วยวิธีการสอน การสร้างสิ่งแวดล้อม การแนะแนวและจิตวิทยา การประเมินผล

2.2.6 การประเมินผลมุ่งเน้นพัฒนาการของผู้เรียน ในภาพรวมมากกว่า การทดสอบทางวิชาการ

2.2.7 พัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น โดยการสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง ในกลุ่มสาระการเรียนรู้เลือกที่เป็นความสนใจ ความต้องการของท้องถิ่น

2.3 กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

กิจกรรมเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ กิจกรรมที่เสนอแนะให้ผู้เรียน แสวงหา หรือฝึกฝนเพื่อสะสมประสบการณ์ ทักษะ และคุณธรรม (จริยธรรม ค่านิยม ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม) เก็บไว้เป็นความรู้ ความสามารถ ความสำนึก เต็มตามศักยภาพของตนเองสำหรับออกมาใช้แก้ปัญหาหรือสร้างสรรค์ประโยชน์ในชีวิตจริง สามารถอยู่ในสังคมได้อย่าง มีความสุข

กิจกรรมเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แก่ กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้นักเรียนได้แสวงหา หรือฝึกฝน มีจุดมุ่งหมายใหญ่ ๆ แยกได้เป็น 3 ข้อ ได้แก่ 1) คิดเป็น 2) แก้ปัญหาเป็น 3) ทำเป็น (เริงชัย จงพิพัฒน์สุข. 2543 : 16)

2.3.1. คิดเป็น

ทักษะการคิด (Thinking Skills) ฝึกทักษะการคิดเบื้องต้นและการคิดอย่างเป็นกระบวนการ อาจแยกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

- 1) ชักถาม (Quiz) ฝึกให้คิดเร็ว รู้จักรื้อฟื้นความจำ และแยกแยะเป็นคำตอบ
- 2) การอภิปราย (Discussion) ฝึกให้คิดอย่างมีเหตุผล มีวิจารณ์

2.3.2 แก้ปัญหาเป็น

การแก้ปัญหา (Problem Solving) ฝึกแก้ปัญหาลำดับขั้นตอนต่อเนื่องจากการฝึกให้คิดเป็น แยกเป็น 2 วิธี ได้แก่

- 1) แก้โดยการบรรยาย (Description) คือ ไม่ต้องลงมือทำจริง เพียงแต่บอกว่าจะทำอย่างไร
- 2) แก้ไขโดยการแสดงบทบาท (Acting/role – Play) คือ ลงมือทำจริง (แต่อาจเป็นเพียงการทำท่าทาง) การแก้ปัญหาคด้วยการแสดงบทบาทนี้อาจเป็นการปฏิบัติจากประสบการณ์ เช่น ทำท่าผายปอด หรืออาจเป็นการสวมบทบาท และเรียนรู้ไปพร้อมกันด้วยว่า ควรจะแก้ปัญหาคปฏิบัติอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับบทบาท เช่น สวมบทบาทพ่อแม่อบรมลูกที่วิวาทแย่งของเล่น

2.3.3. ทำเป็น

การศึกษาค้นคว้า/ปฏิบัติจริง (Performance/Authentic Tasks) ฝึกให้รู้วิธีแสวงหาความรู้ทั้งในด้านทักษะ และประสบการณ์ ค่อยเนื่อง และปฏิสัมพันธ์กับการฝึกให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ด้วยวิธีการฝึกให้ศึกษาค้นคว้าและทำงานด้วยตนเองอาจแยกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

- 1) รายงาน (Report) โดยอาจจะให้ศึกษาค้นคว้าแล้วเขียนรายงานโดยเลือกจากหัวข้อที่กำหนดให้ หรือใช้หัวข้อของตนเอง หรือให้เผชิญสถานการณ์แล้วเขียนรายงานโดยให้ผู้สอนกำหนดกิจกรรม หรือสถานการณ์
- 2) ใบงาน (Worksheet) ให้ทำงานที่ไม่ซับซ้อนและมีผลงานเป็นชิ้นงาน
- 3) โครงการงาน (Project work) ให้ทำงานซับซ้อน ทำเป็นขั้นตอนอย่างมีระบบ อาจมีผลงานเป็นรูปธรรม หรือนามธรรม ผลงานที่เป็นรูปธรรมอาจเป็นชิ้นงานโดยตรง เช่น ผลงานของการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ การสร้างหรือประดิษฐ์วิทยุหรือโทรทัศน์ ผลงานที่เป็นนามธรรมไม่มีรูปให้มองเห็น โดยตรง ส่วนใหญ่เป็นผลของงานจัดการหรือการฝึกฝน เช่น การจัดจำหน่ายสินค้า ซ้อมขายไป การจัดนิทรรศการ การเจรจา การฝึกขับร้อง ฝึกเล่นดนตรี

2.4. บทบาทของครูและนักเรียนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะใช้แนวคิดใด จะประสบความสำเร็จไปไม่ได้หากครูและผู้เรียนไม่เปลี่ยนบทบาทของตน ดังกล่าวไว้ข้างต้น ครูจำนวนมากยังคงเคยชินอยู่กับ บทบาทเดิม คือการเป็นผู้บอกเล่า ถ่ายทอด อธิบาย เนื้อหาความรู้ให้ผู้เรียน และผู้เรียนจำนวนมาก ก็เคยชินอยู่กับการเป็นผู้ฟัง รับความรู้ และจำความรู้ การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อครูและผู้เรียนจำนวนมากทั้ง 2 ฝ่าย ต่างก็เปลี่ยนพฤติกรรมครูเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนและผู้เรียนก็เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ผู้ที่จำเป็นต้องเริ่มต้นก่อนก็ควรจะเป็นครู เพราะครูเป็น ผู้ดำเนินการและรับผิดชอบการจัดการเรียนรู้ อยู่แล้ว เมื่อสภาพการเรียนรู้เปลี่ยน ไปผู้เรียนก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามสภาพที่จัดให้ ไม่ช้าก็เร็ว ขึ้นอยู่กับการปรับตัวของผู้เรียนและแรงเสริมที่ได้จากครู ซึ่งกรมสามัญศึกษาได้เสนอแนะไว้ ดังนี้

2.4.1 บทบาทครู

1) การเตรียมการสอน

- 1.1) การศึกษาและวิเคราะห์เรื่องที่จะสอนให้เข้าใจ
- 1.2) ศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
- 1.3) วางแผนการสอน
 - 1.3.1) กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน
 - 1.3.2) วิเคราะห์เนื้อหาและความคิดรวบยอด และกำหนด

รายละเอียดให้ชัดเจน

ตามหลักชีปปาหรืออื่น ๆ

- 1.3.3) ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

- 1.3.4) กำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้

1.4) จัดเตรียม

- 1.4.1) สื่อ วัสดุการเรียนรู้ ให้เพียงพอสำหรับผู้เรียน

- 1.4.2) เอกสาร หนังสือ หรือข้อมูลต่าง ๆ

- 1.4.3) ติดต่อแหล่งความรู้ต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นบุคคล สถานที่

หรือโศคทัศน์ วัสดุต่าง ๆ และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

- 1.4.4) เครื่องมือการประเมินผลการเรียนรู้

- 1.4.5) ห้องเรียน หรือสถานที่เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

เช่น อาจจำเป็นต้องจัดโต๊ะ เก้าอี้ ในลักษณะใหม่

2.) การสอน

- 2.1) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี

- 2.2) กระตุ้นผู้เรียนให้สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

- 2.3) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่ได้เตรียมไว้ โดยอาจมีการ

ปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับผู้เรียนและสถานการณ์จริง

- 2.3.1) ดูแลให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แก้ปัญหาที่อาจ

เกิดขึ้น

- 2.3.2) อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในการดำเนิน

กิจกรรมการเรียนรู้

- 2.3.3) กระตุ้นผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเต็มที่

2.3.4) สังเกตและบันทึกพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งเหตุการณ์ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นขณะทำกิจกรรม

2.3.5) ให้คำแนะนำ และข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้เรียนตามความจำเป็น

2.3.6) บันทึกปัญหาและข้อขัดข้องต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรม เพื่อการปรับปรุงกิจกรรมให้ดีขึ้น

2.3.7) ให้การเสริมแรงผู้เรียนตามความเหมาะสม

2.3.8) ให้ความคิดเกี่ยวกับผลงานการเรียนรู้ของผู้เรียนและอาจให้ ข้อมูลเนื้อหา ความรู้ เพิ่มเติมแก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม

2.3.9) ให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และให้ข้อเสนอแนะตามความเหมาะสม

3) การประเมินผล

3.1) เก็บรวบรวมผลงาน และประเมินผลงานของผู้เรียน

3.2) ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามที่กำหนดไว้ใน

แผนการสอน

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูจะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก ให้แก่ผู้เรียนเท่านั้น ครูไม่ต้องทำอะไร ให้ผู้เรียนทำหมด ดังนั้น ในขณะที่ผู้เรียนทำกิจกรรม ครูสามารถนั่งดูอย่างสบาย ๆ หรือบางทีก็ทิ้งผู้เรียนไปทำกิจกรรมอื่น ๆ ได้ จึงเป็นความคิดที่อาจนำไปสู่การใช้แนวคิดแบบผู้เรียนเป็นสำคัญที่ไม่ถูกต้องจริงอยู่ที่ขณะสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูจะเหนื่อยน้อยกว่าการสอนแบบครูเป็นสำคัญ เพราะไม่ต้องพูด ถ่ายทอดเนื้อหาความรู้เป็นเวลานาน ๆ แต่บทบาทที่สำคัญของครูยังมีอยู่อีกมาก ดังจะเห็นได้จากรายการพฤติกรรมที่ครูควรจะทำในระหว่างการเรียนรู้ ซึ่งมีอยู่ 9 ข้อ ซึ่งแต่ละอันเป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญที่จะส่งผลต่อ การเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งสิ้น ดังนั้นการใช้คำว่าครูเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียนจึงไม่น่าจะเหมาะสม เพราะแท้ที่จริงแล้วครูมิได้ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนเท่านั้นแต่ครูยังต้องทำหน้าที่สำคัญอื่น ๆ อีกตั้ง 9 รายการด้วยกัน อีกประการหนึ่งแม้บทบาทของครูจะดูว่าสบายกว่าเดิมในขณะสอน แต่ครูจำเป็นต้องทำงานหนักในช่วงก่อนสอน คือ การเตรียมการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูจะต้องใช้ความสามารถและความพยายามอย่างมากในการออกแบบกิจกรรม การเรียนรู้ที่จะสามารถช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจุดนี้จะส่งผลไปถึงการที่ครูจะ

ต้องเตรียมข้อมูล ติดต่อแหล่งข้อมูลและจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เพียงพอแก่การที่จะให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ งานส่วนนี้เป็นงานที่จำเป็นต้องใช้เวลาและความคิด ความสามารถในการเตรียมการ ซึ่งนับได้ว่าเป็นส่วนที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของการสอนมากที่สุด นอกจากนั้นในขณะที่ผู้เรียนกำลังทำกิจกรรมอยู่นั้น ครูยังจำเป็นต้องคอยสังเกตการณ์ว่า สิ่งต่าง ๆ ดำเนินไปตามที่ควรจะเป็นหรือที่ได้คาดหมายไว้หรือไม่ หากไม่เป็นไปตามที่คาด ครูต้องสามารถประเมินสถานการณ์และตัดสินใจว่าควรจะปรับเปลี่ยนอย่างไร ผู้เรียนจึงจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ซึ่งทักษะการประเมิน ปรับเปลี่ยน หรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ เป็นทักษะที่ไม่ง่ายนัก ต้องอาศัยประสบการณ์ และทักษะการคิดต่าง ๆ จำนวนมาก อีกประการหนึ่งครูที่สอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนี้ต้องเป็นคนช่างสังเกตประการหนึ่ง ครูที่สอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนี้ ต้องเป็นคนสังเกตรู้จักที่จะจับประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งทักษะนี้นับว่าเป็นทักษะที่ยากที่ต้องอาศัยการฝึกฝนไม่น้อย

2.4.2 บทบาทของผู้เรียน

เมื่อครูปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนรู้และพฤติกรรมการสอนของตนแล้ว ผู้เรียนก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ของตนด้วย การเรียนรู้จึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ โดยทั่วไปแล้วผู้เรียนจะมีบทบาทที่สำคัญ ๆ ดังนี้

- 1) บทบาทการมีส่วนร่วมในการแสวงหาข้อมูล ข้อเท็จจริง ความคิดเห็น หรือประสบการณ์ต่าง ๆ จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย เพื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้
- 2) บทบาทในการศึกษา หรือลงมือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจ ใช้ความคิดในการกลั่นกรอง แยกแยะ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ความรู้สึกหรือประสบการณ์ต่าง ๆ ที่หามาได้ และสร้างความหมายให้แก่ตนเอง
- 3) บทบาทในการจัดระบบระเบียบความรู้ที่ได้สรรค์สร้างขึ้นเพื่อช่วยให้การเรียนรู้เกิดความคงทนและสามารถนำความรู้นั้นไปใช้ได้สะดวกขึ้น
- 4) บทบาทในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อช่วยให้การเรียนรู้ นั้นเกิดประโยชน์ต่อชีวิต นอกจากนั้นการประยุกต์ใช้จะช่วยตอกย้ำความเข้าใจและสร้างความมั่นใจให้แก่ ผู้เรียนในความรู้ที่นั้น ๆ และการนำความรู้ไปใช้ยังก่อให้เกิดการเรียนรู้อื่น ๆ เพิ่มเติมได้ด้วย

ในการดำเนินตามบทบาททั้ง 4 ข้างต้น ผู้เรียนจำเป็นต้องแสดง พฤติกรรมต่าง ๆ ที่จำเป็นในการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น ดังนี้

1. เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อย่างกระตือรือร้น
2. ให้ความร่วมมือและรับผิดชอบในการดำเนินงาน / กิจกรรม ต่างๆ ร่วมกับกลุ่ม เช่น การแสวงหาข้อมูล การศึกษาข้อมูล และการสรุป เป็นต้น
3. รับฟัง พิจารณาและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
4. ใช้ความคิดอย่างเต็มที่ ปฏิสัมพันธ์ ได้ตอบ คัดค้าน สนับสนุน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และความรู้สึกของคนกับผู้อื่น
5. แสดงความสามารถของตน และยอมรับความสามารถของผู้อื่น
6. ตัดสินใจ และแก้ปัญหาต่าง ๆ
7. เรียนรู้จากกลุ่ม และช่วยให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้

ตารางที่ 1 พฤติกรรมของครูและนักเรียนในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้การเรียนของนักเรียน	ตัวบ่งชี้การสอนของครู
1. นักเรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับ ธรรมชาติ	1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
2. นักเรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและ วิธีการของตน	2. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลูกเร้า จูงใจ และเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้
3. นักเรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม	3. ครูเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล และแสดง ความเมตตาต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง
4. นักเรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและ สร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออก อย่างชัดเจนและมีเหตุผล	4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้นักเรียนได้ แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์
5. นักเรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหาทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน	5. ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกทำ และ ฝึกปรับปรุงตนเอง
6. นักเรียนได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูลและ สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง	6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อย ของนักเรียน

ตัวบ่งชี้การเรียนของนักเรียน	ตัวบ่งชี้การสอนของครู
7. นักเรียนเลือกกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง อย่างมีความสุข	7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้
8. นักเรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและรับผิดชอบในการทำงาน	8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยง ประสบการณ์กับชีวิตจริง
9. นักเรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้ อย่างต่อเนื่อง	9. ครูฝึกฝนกิริยามารยาทและวินัยตามวิถี วัฒนธรรมไทย
	10. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียน อย่างต่อเนื่อง

เมื่อแนวคิดในการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไปทั้งครูและนักเรียนก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนการเรียนของตน จากที่เคยเป็นผู้สอนแบบถ่ายทอดความรู้ มาเป็นผู้คิดผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้และช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพจากที่เคยเป็นผู้เรียนที่รับความรู้อย่างสงบเงียบเรียบร้อย กลายมาเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ ใช้ความคิด ความสามารถ ทั้งทางด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคม ในการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งผู้เรียนจำนวนมากที่เคยชินอยู่กับพฤติกรรมเดิม ๆ อาจจะไม่ชอบหรือไม่พอใจในระยะแรก ๆ เพราะไม่ได้เรียนแบบนั่งฟังอย่างสบาย ๆ ไม่ต้องรับผิดชอบอะไร การที่ต้องมาลงมือทำอะไรต่ออะไรต่าง ๆ มากมาย และยังคงต้องใช้ความถี่อย่างหนัก อาจทำให้ ผู้เรียนเกิดความเครียดความกังวล และหลาย ๆ ครั้งเกิดความสับสนความคิดของตน นอกจากนั้นจากการที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับบุคคล สิ่งแวดล้อม และแหล่งความรู้ที่หลากหลายขึ้น การปฏิสัมพันธ์ก็อาจก่อให้เกิดปัญหาหรือความกังวลใจขึ้นมาได้ อีกทั้งการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ยังต้องอาศัยทักษะกระบวนการต่าง ๆ มาก ซึ่งผู้เรียนอาจจะมีทักษะเหล่านั้นไม่พอเพียง จึงอาจเกิดความคับข้องใจขึ้นมาได้ ดังนั้น ผู้เรียนจำนวนมากจึงมีที่ท้าวว่าพอใจในการสอนแบบเดิมมากกว่า เพราะสบายกว่า ไม่เหน็ดเหนื่อย ไม่ต้องรับผิดชอบ ไม่ต้องคิดและไม่ต้องแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่งครูจำนวนมากในระยะแรก ๆ ก็อาจอยู่ในภาวะเช่นเดียวกัน แต่เดิมครูเคยเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ผู้เรียนทุกคนต้องมองครู ฟังครู ให้ความสนใจครู พอมาในโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูอาจรู้สึก

เสียอำนาจไป เพราะผู้เรียนหันไป สนใจทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์กัน ไม่สนใจครู ทำให้ครูและ
ผู้เรียนอาจหันมาสอนและเรียนแบบเดิมอีก เพราะพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย

ด้วยเหตุนี้ในการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งครูและนักเรียน
ให้โอกาสและเวลาที่พอสมควร ให้เวลาทั้งสองฝ่ายได้ปรับตัวได้เรียนรู้และเห็น
คุณค่าของการเรียนรู้แบบนี้ก่อนที่จะประเมินและตัดสินใจว่าจะใช้หรือไม่ใช้วิธีนี้ อันที่จริงแล้ว
วิธีการทุกวิธีมีทั้งข้อดีและข้อเสีย มิได้หมายความว่า การสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลางจะดี
ไปเสียทั้งหมดครูควรได้ศึกษาและทดลองใช้ทุกวิธี เพื่อให้เห็นผลประจักษ์และเรียนรู้ส่วนดี
ส่วนค่อยต่าง ๆ ของแต่ละวิธี เพื่อที่จะได้รู้จักเลือกวิธีการต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์
สถานการณ์ และข้อจำกัดต่าง ๆ เพราะคงไม่มีวิธีใดที่ดีที่สุดและใช้ได้เสมอทุกสถานการณ์

2.5. รูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.5.1 การจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : โมเดลชิปปา

(CIPPA MODEL)

การที่ครูจะจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้ได้ผลดีสูงสุด
นั้น ก่อนอื่น ต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องว่า “ศูนย์กลาง” นั้นคืออะไร หรืออย่างไร
การจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ข้อความที่ว่า “ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง”
น่าจะหมายถึง “การให้ผู้เรียนเป็นจุดสนใจ (Center of attention) หรือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ
“และบทบาทในที่นี้คงไม่ได้ หมายถึงบทบาทอื่นใดนอกจากบทบาทในการเรียนรู้ซึ่งถ้าจะทำให้
ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ก็คงต้องถามต่อไปว่า เราจะดูได้ตรงไหนว่าผู้เรียนมีบทบาทสำคัญ ซึ่งคำตอบ
ก็น่าจะชัดเจนว่าเราคงต้องถามต่อไปว่า เราจะดูได้ตรงไหนว่า ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญ
ซึ่งคำตอบก็น่าจะชัดเจนว่า เราคงต้องดูที่ตรงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ หากผู้เรียน
มีส่วนร่วม (Participation) ในกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นมาก ผู้เรียนก็จะเป็นผู้มีบทบาท
ในการเรียนรู้มาก และควรจะมีการเรียนรู้ที่ติดตามมา

แม้ว่าแนวคิดจะชัดเจนขึ้นว่า หากครูต้องการจะจัดการเรียนรู้โดยยึด
ผู้เรียนเป็น ศูนย์กลาง ครูจะต้องให้โอกาสผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการรู้นั้นมาก ๆ
แต่คำว่า “การมีส่วนร่วม” ในที่นี้ คงไม่ได้มีความหมายเพียงว่าให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมมาก ๆ
หรือคำนึงถึง “ปริมาณ” การมีส่วนร่วมเท่านั้น “การมีส่วนร่วม” นี้ โดยศัพท์ทางวิชาการ
มาจากคำว่า “Active participation” ซึ่งหมายถึงการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ตื่นตัว
ตื่นใจ หรือมีใจจดจ่อผูกพันกับสิ่งที่ทำ มิใช่เพียงทำไปให้เสร็จภารกิจเท่านั้น ดังนั้นการที่ครู
จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมนั้นกิจกรรมนั้นจะต้องมีลักษณะที่ช่วยให้ผู้เรียน

มีส่วนร่วมอย่าง “Active” คือช่วยให้ ผู้เรียนรู้สึกตื่นตัว ตื่นใจ มีความจดจ่อ ผูกพันกับสิ่งที่ทำ

จากประสบการณ์การสอนและการนิเทศการสอน ได้พบว่า มีครูจำนวนมากที่เข้าใจแต่เพียงว่า การจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนเป็นสำคัญนั่นก็คือการจัดการเรียนรู้ที่มีกิจกรรมมาก ๆ โดยไม่ได้สนใจว่ากิจกรรมนั้นช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ได้ดีเพียงใด และกิจกรรมนั้นช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากน้อยเพียงใด เราจึงมักพบว่า ผู้เรียนอาจได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ จำนวนมาก แต่เสร็จแล้ว ครูก็จะมาสรุปให้ความรู้แก่ผู้เรียนตามที่ครูต้องการเหมือนเดิม ผู้เรียนไม่ได้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์จากกิจกรรมที่ทำไปกิจกรรมนั้นจึงถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ว่างเปล่าในแง่ของการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

เพื่อช่วยให้ครูได้มีแนวทางในการออกแบบ (Design) กิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างผูกพัน จนกระทั่งเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ จึงจะขอเสนอแนะแนวคิดที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย (Physical participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อช่วยให้ประสาทการรับรู้ของผู้เรียนตื่นตัวพร้อมที่จะรับข้อมูลและการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น การรับรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ หากผู้เรียนไม่มีความพร้อมในการรับรู้ แม้จะมีการให้ความรู้ที่ดี ๆ ผู้เรียนก็ไม่สามารถรับได้ ซึ่งจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่พบเสมอ ๆ คือ หากผู้เรียนต้องนั่งนาน ๆ ไม่ช้า ผู้เรียนอาจหลับ หรือคิดไปเรื่องอื่น ๆ ได้ การเคลื่อนไหวทางกายมีส่วนช่วยให้ประสาทการรับรู้ ตื่นตัวพร้อมที่จะรับและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดี ดังนั้นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียน จึงควรเป็น กิจกรรม ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสมกับวัยและระดับความสนใจของผู้เรียน

2. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสติปัญญา (Intellectual participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเคลื่อนไหวทางสติปัญญา หรือพูดง่าย ๆ ว่าเป็นกิจกรรมที่ทำให้ทายความคิดของผู้เรียน สามารถกระตุ้นสมองของผู้เรียนให้เกิดการเคลื่อนไหว ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความจดจ่อในการคิด สนุกที่จะคิด ซึ่งกิจกรรมจะมีลักษณะ ดังกล่าวได้ก็จะต้องมีเรื่องให้ผู้เรียนคิดเพราะถ้าง่ายเกินไปผู้เรียนก็ไม่จำเป็นต้องใช้ความคิด แต่ถ้ายากเกินไปผู้เรียนก็จะเกิดความท้อถอยที่จะคิด ดังนั้นครู

จึงต้องหาประเด็นการคิดที่เหมาะสม กับวัยและความสามารถของผู้เรียน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดหรือลงมือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ควรช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม (Social participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่อาศัยรวมกันเป็นหมู่คณะ มนุษย์โดยทั่วไปจะต้องเรียนรู้ ที่จะปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางด้านสังคม ซึ่งจะส่งผลถึงการเรียนรู้ด้านอื่น ๆ ด้วย ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี จึงควรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวด้วย

4. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางอารมณ์ (Emotional participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้ที่เกิดความหมายต่อตนเอง กิจกรรมที่ส่งผลต่อความรู้สึกของผู้เรียนนั้น มักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ประสบการณ์และความเป็นจริงของผู้เรียนจะต้องเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียน โดยตรงหรือใกล้ตัวผู้เรียน

อันที่จริงเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึกหรือจิตใจนี้เป็นเรื่องที่ไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่มักเกิดขึ้นพร้อมกับการกระทำด้านอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ กาย สติปัญญา และสังคม เช่น เมื่อครูให้ผู้เรียนเคลื่อนที่เปลี่ยนอิริยาบถ เปลี่ยนกิจกรรม ผู้เรียนจะเกิดอารมณ์ความรู้สึกตามมา เช่น พอใจ ไม่พอใจ เศษ ๆ หรือเมื่อครูให้คิดแก้ปัญหาอะไรก็ตาม ผู้เรียนอาจจะเกิดอารมณ์สนุก ทำท่าย เพืดเพลินที่จะคิด หรืออาจจะเกิดอารมณ์หงุดหงิด เกรียด กังวลก็เป็นไปได้ในทำนองเดียวกัน เมื่อผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ก็อาจเกิดความรู้สึกทางบวกหรือทางลบก็ได้เช่นเดียวกันกิจกรรมการเรียนรู้ใดหากสามารถช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกายอย่างเหมาะสมกับวัยวุฒิภาวะความสนใจของผู้ใช้เป็นกิจกรรมที่ทำท่ายความคิดสติปัญญาของผู้เรียน สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดได้อย่างเต็มที่ และช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างกว้างขวาง กิจกรรมนั้นจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนได้ดี และหากกิจกรรมนั้นเป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียน โดยตลอดก็ยิ่งช่วยให้การเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียนยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการเรียนรู้ที่มีลักษณะดังกล่าว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการรอบด้านของบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์ ดังนั้น หากครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีลักษณะดังกล่าวแล้ว นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการ

เรียนรู้ได้ดีแล้วยังช่วยส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของผู้เรียนไปพร้อม ๆ กันอีกด้วย ลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ สำหรับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ

เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางด้านร่างกายและอารมณ์ จิตใจ

กิจกรรมการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลายให้โอกาสผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกาย (Physical movement) เป็นระยะ ๆ ให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความสนใจของผู้เรียน การเคลื่อนไหวอาจเป็นการเคลื่อนไหววัยวะ หรือกล้ามเนื้อต่าง ๆ ได้แก่

1. การเคลื่อนไหววัยวะ กล้ามเนื้อมัดย่อย (Fine motor movement) เช่น กิจกรรม การเขียน การฟัง การพูด การวาดภาพ การพับกระดาษ การเชิดหุ่น การร้อยมาลัย การร้องเพลง เป็นต้น

2. การเคลื่อนไหววัยวะ กล้ามเนื้อมัดใหญ่ (Gross motor movement) เช่น กิจกรรม การย้ายกลุ่ม ช้ายเก้าอี้ จัดโต๊ะ การกระโดด การวิ่ง การเล่นเกมต่าง ๆ (ประเภทใช้กล้ามเนื้อใหญ่) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกายจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมในการเรียน มีความกระฉับกระเฉงตื่นตัว ไวต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และพฤติกรรมต่าง ๆ ไปสู่การเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ เช่น ครูอนุบาลท่านหนึ่งต้องการให้เด็กรู้จักเก็บของให้เป็นระเบียบ จึงออกแบบกิจกรรมให้เด็กเห็นโทษของการวางของไม่เป็นที่เป็นทาง โดยให้เด็กทำกิจกรรมต่าง ๆ (เคลื่อนไหวร่างกายจากกิจกรรมหนึ่งไปยังกิจกรรมหนึ่ง) ในห้องที่มีสภาพกรงรัง จนเด็กเกิดความหงุดหงิด รำคาญทำอะไรไม่สะดวก และไม่ประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรม อารมณ์ / ความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตัวเองนี้ ทำให้เด็กเกิดความตระหนักเข้าไปในใจว่า เหตุใดจึงจำเป็นต้องเก็บสิ่งของให้เป็นระเบียบ กิจกรรมที่กระทบจิตใจ / ความรู้สึก / อารมณ์ของผู้เรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการยอมรับ เห็นจริง ซึ่งจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติต่อไป ดังนี้ ครูจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ว่าอารมณ์ทางบวกหรือทางลบ แล้วแต่กรณี และพยายามหาวิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึก / อารมณ์นั้น ๆ ควบคู่ไปกับการกระทำด้านต่าง ๆ

เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางด้านสติปัญญา และอารมณ์ จิตใจ

กิจกรรมการเรียนรู้ ควรมีลักษณะที่กระตุ้นและท้าทายความคิดของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความจดจ่อผูกพันกับสิ่งที่คิด ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี การเรียนรู้ทางสติปัญญานี้แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การเรียนรู้เนื้อหาความรู้ (Content or knowledge) ซึ่งได้แก่ การเรียนรู้ข้อมูล ข้อเท็จจริงและความรู้ต่าง ๆ

2. การเรียนรู้ทักษะกระบวนการหรือทักษะทางปัญญา (Process skills or cognitive process) ซึ่งได้แก่ การเรียนรู้ทักษะต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการเรียนรู้ เช่น ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นต้น

การเรียนรู้เนื้อหา ความรู้ต่าง ๆ ที่ผ่านมานในอดีตครูมักจัดการเรียนรู้แบบครูเป็น ศูนย์กลาง คือ ครูเป็นผู้มีความรู้ ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียน ผู้เรียนเป็นผู้รับความรู้โดยครูหวังว่าการถ่ายทอดความรู้ของคน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและนำความรู้ไปใช้ได้ ซึ่งในทางปฏิบัติผลที่เกิดขึ้นอาจไม่เป็นไปตามคาดหวัง จากการประเมินผล การเรียนรู้ในระดับความรู้ความจำเท่านั้นและบางส่วนอาจจะขึ้นไปถึงระดับความเข้าใจ และมีน้อยมากที่ได้ถึงขั้นการนำไปใช้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล แสดงให้เห็นว่าการถ่ายทอดความรู้ของครูไม่เพียงพอที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่ต้องการได้ ด้วยเหตุนี้ จึงมีผู้ได้แสวงหาแนวคิด แนวทางใหม่ ๆ ที่จะนำมาอธิบาย และใช้แก้ปัญหา ซึ่งแนวคิดสำคัญแนวคิดหนึ่งที่กำลังได้รับความ สนใจอย่างกว้างขวางก็คือ แนวคิดการสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) ซึ่งเชื่อว่าความรู้เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยตนเอง สามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในห้วงอวกาศขึ้นไปได้เรื่อย ๆ โดยอาศัยกระบวนการพัฒนาโครงสร้างความรู้ภายในของบุคคล และการรับรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว

ดังนั้นตามแนวคิดข้างต้น การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีโอกาสได้รับ ข้อมูลประสบการณ์ใหม่ ๆ เข้ามา และมีโอกาสได้ใช้กระบวนการทางสติปัญญาของตน ในการคิด กลั่นกรองข้อมูล ทำความเข้าใจข้อมูล เชื่อมโยงข้อมูล ความรู้ใหม่กับความรู้เดิม และสร้างความหมายข้อมูลความรู้ด้วยตนเอง กระบวนการสร้างความรู้นี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง อันจะส่งผลถึงความเข้าใจ และการคงความรู้นั้น ๆ (Retention)

กิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน

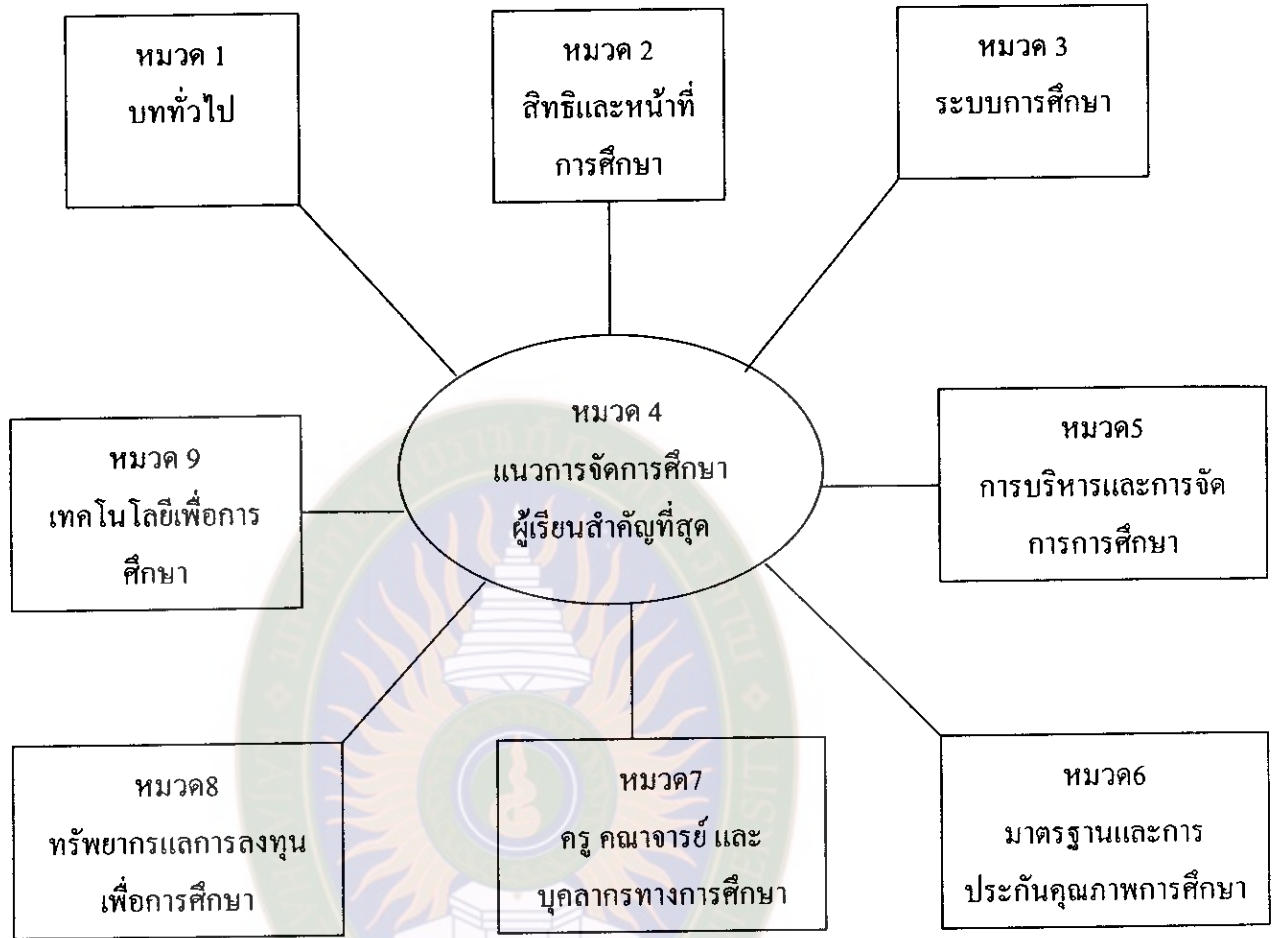
ดังกล่าวจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ได้ดี เนื่องจากเป็นการเรียนรู้ที่ผ่านกระบวนการการคิดกลั่นกรองโดยผู้เรียนเอง ผู้เรียนจะเกิดความเข้าใจและจำในสิ่งที่คนเรียนรู้ได้ดี อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้เรียนจะเกิดความรู้ความเข้าใจหรือทักษะจากกิจกรรมดังกล่าวแล้วก็ตาม ผู้เรียนก็อาจจะยังไม่สามารถนำไปใช้ได้ การที่ผู้เรียนจะสามารถถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer of learning) ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลายหากผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝน

การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้มาก ๆ ความมั่นใจและความชำนาญในการที่จะนำความรู้นั้น ไปใช้ เป็นประจำในชีวิตจึงจะเกิดขึ้น

เนื่องจากเห็นว่าประเด็นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ เป็นประเด็น สำคัญเพราะเป็นจุดอ่อนของการจัดการเรียนรู้ของไทย ดังจะเห็นได้ว่า ผู้เรียนทุกระดับของ ประเทศ ไม่ว่าจะเป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรืออุดมศึกษา มีการปฏิบัติ หรือ มีพฤติกรรมการนำความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ในชีวิตจริงค่อนข้างน้อย ทั้งนี้ เนื่องจากการเรียนรู้ ผู้เรียนขาดการฝึกฝนการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ การถ่ายโอน การเรียนรู้จึงไม่เกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นน้อย ด้วยเหตุนี้นี้ จึงเห็นควรให้เพิ่มเรื่อง “การประยุกต์ใช้” ลงไปในกิจกรรมการเรียน การสอน เพราะขั้นนี้จะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประโยชน์ อย่างแท้จริง

3. พระราชบัญญัติการศึกษากับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 มีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาอันเป็นวาระสำคัญแห่งชาติมีสาระสำคัญ ทั้งสิ้น 9 หมวดโดยเฉพาะหมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา เป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งทุกหมวดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจะมุ่ง ประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

ภาพที่ 2 สาระทุกหมวดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมุ่งสู่แนวการจัดการศึกษาที่สำคัญที่สุด
(อุดม เขยกิจวงศ์. 2544 : 30)

สาระที่สำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ปรากฏอยู่ในหลายมาตรา เช่น หมวด 1 ความหมายและหลักการ ให้ยึดหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิต หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ต้องจัดให้ทุกคนมีโอกาสและสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมวดที่ 3 ระบบจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ โรงเรียน นอกระบบ และตามอัธยาศัย หมวดที่เป็นหัวใจ คือ หมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษาซึ่งว่าด้วยหลักการ สาระ และกระบวนการเรียนรู้ ส่วนหมวดที่ 5

การบริหารและจัดการการศึกษา หมวดที่ 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา
หมวดที่ 7 ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา หมวดที่ 8 ทรัพยากรและการลงทุน
เพื่อการศึกษา และหมวดที่ 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา แต่ละหมวดเป็นองค์ประกอบ และ
ปัจจัยเกื้อหนุนให้กระบวนการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างครบถ้วนสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ

การจัดการศึกษาที่ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เป็นจุดปรับเปลี่ยนที่สำคัญ ในการ
ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ มีสาระสำคัญดังนี้

หมวดที่ 1 บททั่วไปความมุ่งหมายและหลักการ

หมวดนี้มีสาระที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ดังนี้

มาตรา 6 : ลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย
จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วม
กับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 : เป้าหมายกระบวนการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง
เกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จัก
รักษาและ ส่งเสริม สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรี
ความเป็นมนุษย์ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมของ
ประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียน
รู้ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 : การจัดการศึกษา เป็นการศึกษาตลอดชีวิต สังคมมีส่วนร่วม
ในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

หมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา

สาระของหมวดนี้ครอบคลุมหลัก สาระ และกระบวนการจัดการศึกษา
ที่เปิดกว้างให้แนวทาง การมีส่วนร่วมสร้างสรรค์วิสัยทัศน์ใหม่ทางการเรียนการสอนทั้งใน
และนอกระบบโรงเรียน สาระเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดตามหมวดนี้เริ่มมาตั้งแต่
มาตรา 22 ถึง มาตรา 30 มีสาระสำคัญ 8 เรื่องใหญ่ ๆ คือ

มาตรา 22 : หลักการจัดการศึกษา ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคน มีความ
สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการศึกษา
ต้องส่งเสริมให้ ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

มาตรา 23 : สาระการเรียนรู้เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย การเมือง และการปกครอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งเรื่อง การจัดการ ด้านคณิตศาสตร์และภาษา การประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การใช้และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬาภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้

มาตรา 24 : กระบวนการเรียนรู้ต้องจัดเนื้อหาและสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดและความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้ผู้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

มาตรา 25 : บทบาทรัฐในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ โดยการส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกรูปแบบอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

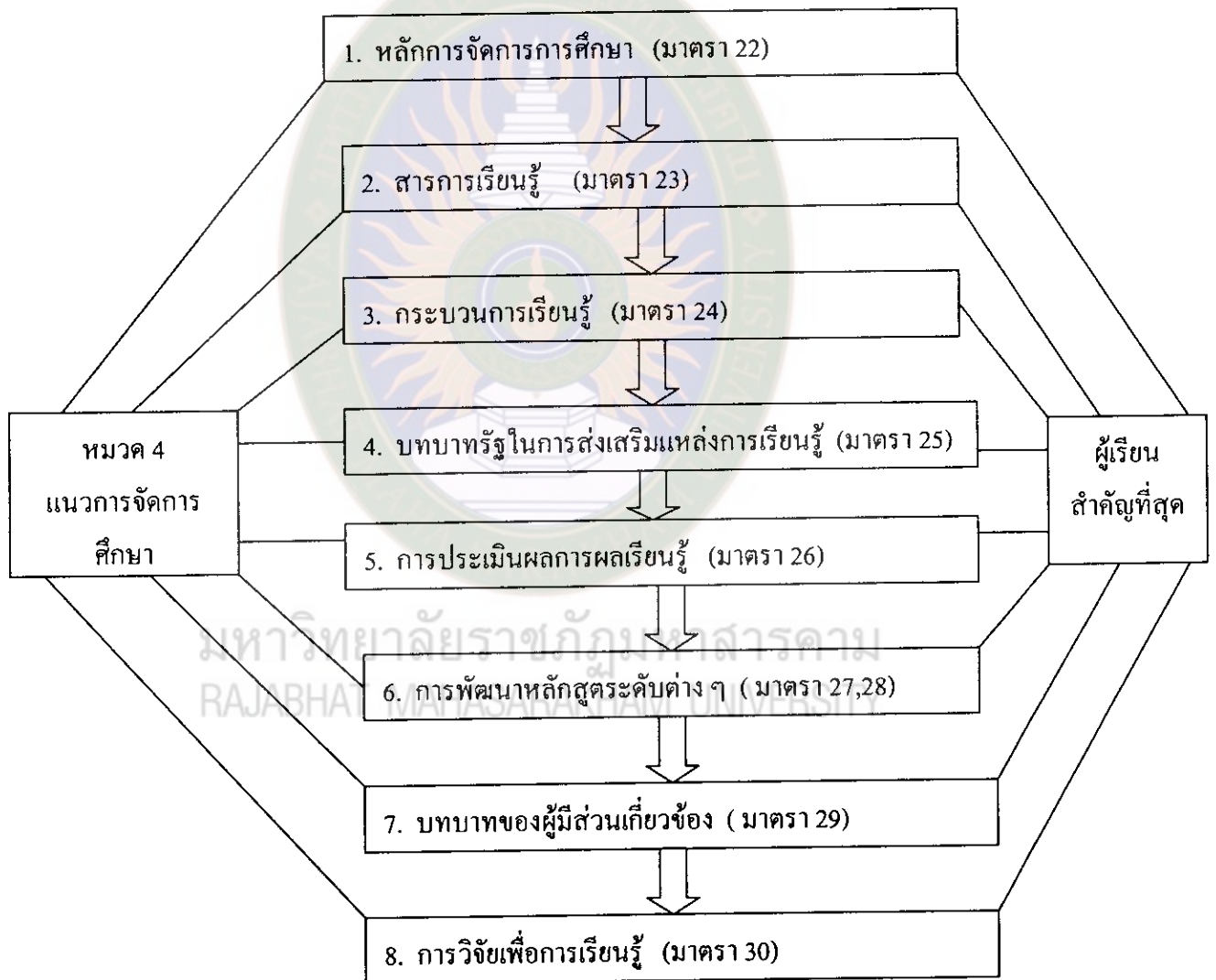
มาตรา 26 : การประเมินผลการเรียนรู้พิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ ร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่กันไปตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและ รูปแบบการศึกษา และให้นำผลประเมินดังกล่าวมาใช้ ประกอบ การพิจารณาในการจัดสรร โอกาสการเข้าศึกษาต่อ โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย

มาตรา 27 และ 28 : การพัฒนาหลักสูตรแต่ละระดับให้คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระ ของหลักสูตรที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ หลักสูตรต้องมีลักษณะหลากหลาย ความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยสาระของหลักสูตรต้องมุ่งเน้นพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

มาตรา 29 : บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ในครอบครัวองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น จัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งในชุมชน รวมทั้งหาวิธีการแลกเปลี่ยนการพัฒนา ระหว่างชุมชน

มาตรา 30 : การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ให้สถานศึกษาพัฒนา
กระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนา
การเรียนรู้ ที่เหมาะสมกับ ผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นบทบัญญัติที่ให้ทิศทาง
ในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ชัดเจน แม้ว่าการปฏิรูปการเรียนรู้ของชาติเป็นงานที่ยาก แต่เป็น
ภารกิจที่ยิ่งใหญ่ที่มุ่งสัมฤทธิ์ผล ทั้งนี้ทุกส่วนของสังคมไม่ว่า ฝ่ายนโยบาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง
ผู้เรียน ผู้บริหาร ชุมชน ต้องมีความเข้าใจตรงกัน และเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิรูปครั้งนี้
โดยมุ่งหวังที่จะได้เห็นคนไทย ที่พึงประสงค์ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข

ภาพที่ 3 สารของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หมวด 4 (อุดม เขยถิวงศ์ . 2544 : 32)

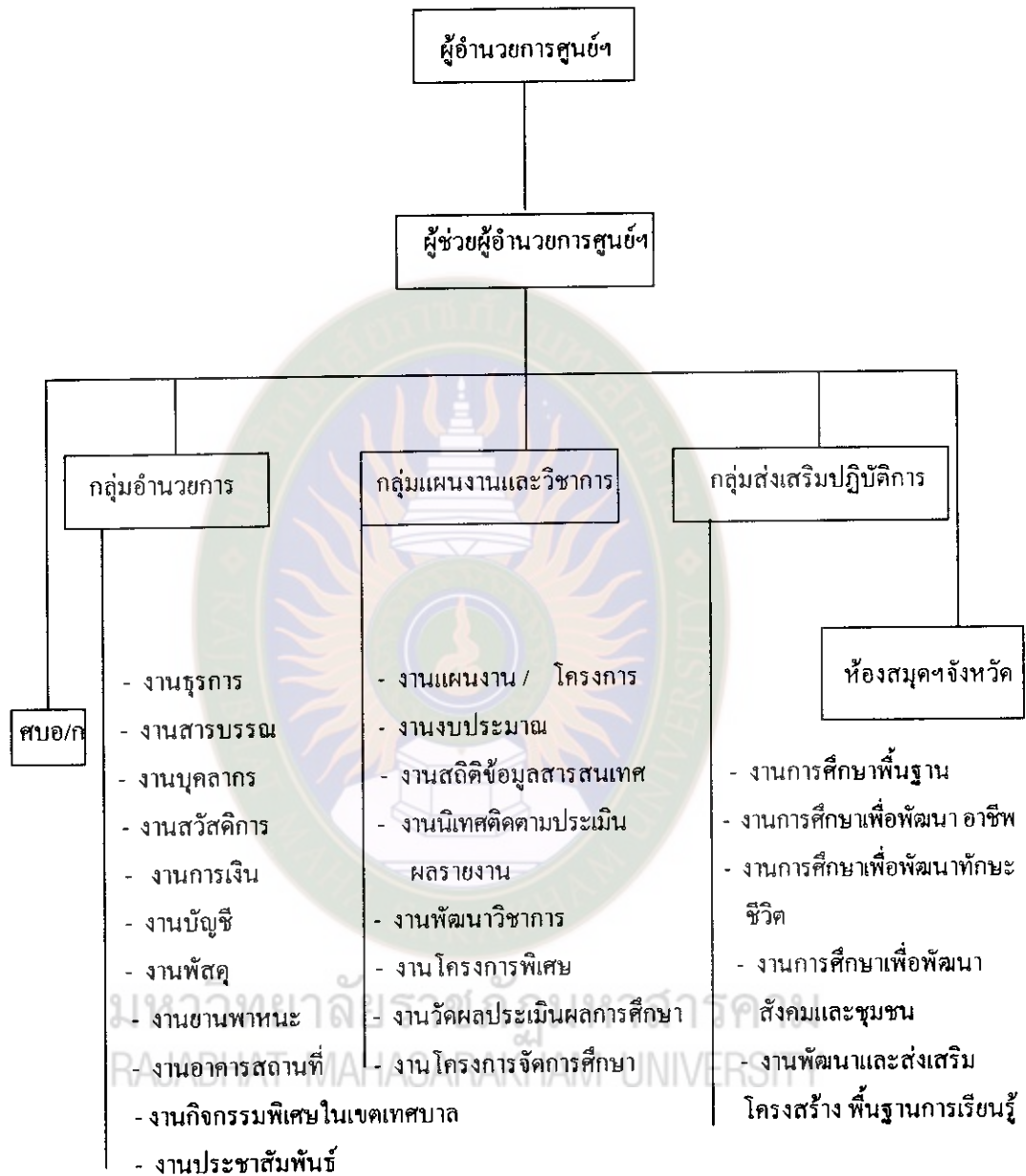
จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จะเน้นการปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ จัดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของ ผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ไขปัญหา ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

4. โครงสร้างการบริหารงานและบทบาทหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด เป็นสถานศึกษาในราชการบริหารส่วนกลาง สังกัดสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2547 : 3) มีบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ความสนใจ ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน และจัดกิจกรรม โดยคำนึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะและกระบวนการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นให้เกิดความคิด วิเคราะห์ และลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และจดจำ นำไปใช้แก้ไขปัญหา ได้จนก่อให้เกิดการพัฒนา (คิด ทำ จำ แก้ พัฒนา)
3. การเรียนรู้ให้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ในลักษณะโครงการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ที่พึงประสงค์ของสังคม
4. ฝึกอบรมและพัฒนาให้ครูผู้สอน สามารถดำเนินการจัดการเรียนรู้ในลักษณะของโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำ ศูนย์การเรียน แหล่งการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีการศึกษาค้นคว้าได้ตามเวลาและโอกาส ได้แก่ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษา และนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ ดังภาพประกอบ โครงสร้างการบริหารงานศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

โครงสร้างการบริหารงานของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

ภาพที่ 4 โครงสร้างการบริหารงานศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
(ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดร้อยเอ็ด. 2545 : 5)

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดร้อยเอ็ด เน้นการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ทุกระดับมีการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล ร่วมแก้ปัญหา และสรุปผล โดยมีข้อมูลที่เป็นจริงถูกต้องครบถ้วน ทันท่วงทีเหตุการณ์ มาใช้ในการบริหารงานอย่างต่อเนื่อง ประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกระดับ เพื่อให้เกิดกระบวนการทำงาน บนแกนเดียวกัน คือ

1. เร่งรัดพัฒนาระบบการบริหารจัดการของหน่วยงาน / สถานศึกษาสังกัด ทุกระดับ ให้สามารถขับเคลื่อนการศึกษานอกโรงเรียน สู่กลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสานสัมพันธ์กับเครือข่าย ในชุมชนเป็นมีส่วนร่วม ในการดำเนินงาน กำหนดบทบาท หน้าที่ขององค์กรแต่ละระดับคือ

1.1 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด เป็นระดับอำนาจการ มีหน้าที่

1.1.1 สนับสนุนส่งเสริม กำกับดูแล และอำนวยความสะดวกให้ สถานศึกษาในกำกับดูแล นำนโยบายสู่การปฏิบัติ

1.1.2 จัดกิจกรรม ในลักษณะการทดลองรูปแบบการจัดการศึกษาให้กับ กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ กลุ่มพิเศษ

1.2 ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเป็นระดับปฏิบัติการทำหน้าที่ จัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสู่กลุ่มเป้าหมาย

2. กำหนดให้ทุกสถานศึกษาจัดทำแผนกลยุทธ์ โดยใช้ข้อมูลระดับพื้นที่และ นโยบาย ทั้งส่วนจังหวัดส่วนกลางต้นสังกัด และนโยบายรัฐบาล เป็นหลักสำคัญ

3. เปิดโอกาสให้ประชาชนชุมชนหน่วยงานองค์กรท้องถิ่นและกลุ่มประชาชน ร่วมเป็นเจ้าภาพในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่เน้นการจัดการระบบการเรียนรู้ด้านการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

4. สถานศึกษาทุกแห่งจะต้องจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ ที่ครบถ้วนถูกต้องเป็น ปัจจุบันสามารถรายงานได้ทันเวลา

5. เร่งรัดกำกับดูแลติดตามการเตรียมการและการดำเนินการเรื่องประกัน คุณภาพ

6. สถานศึกษาทุกแห่งจัดระบบการบริหารจัดการในเชิงบูรณาการ โดยมีการ กำกับ ดูแล ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ตามระบบงบประมาณแบบ มุ่งเน้นผลงาน

7. สถานศึกษาทุกแห่งทำรายงานข้อมูลผลการดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบอย่างค่อเนื่อง

8. จัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอาคารสถานที่ของทุกสถานศึกษาให้มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

9. ใช้เทคโนโลยีช่วยในการบริหารและการปฏิบัติงานตลอดจนการจัดกระบวนการเรียนรู้ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดร้อยเอ็ด. 2547 : 4-5)

5. หลักเกณฑ์และแนวทางในการดำเนินงานศูนย์การเรียนชุมชน

การจัดเตรียมศูนย์การเรียนชุมชน ให้พร้อมที่จะให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องจัดเตรียมองค์ประกอบของศูนย์การเรียนให้พร้อม (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2547 : 8) ในเรื่องดังนี้

5.1. ด้านอาคารสถานที่ วัสดุ ครุภัณฑ์ และสื่อต่างๆ

5.1.1 อาคารสถานที่ จัดเตรียมห้องหรืออาคารที่เหมาะสมสำหรับการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่นการอ่านหนังสือ การรับชมโทรทัศน์ การใช้เทปเสียง การพบกลุ่ม ฯลฯ ทั้งนี้ควรมีบริเวณภายนอกที่สามารถจัดเป็นสนามเด็กเล่น ลานจัดกิจกรรมนันทนาการ การเล่นกีฬา การฝึกอาชีพ ฯลฯ ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องอยู่ภายในสถานที่เดียวกัน

5.1.2 วัสดุครุภัณฑ์ ควรมีวัสดุ ครุภัณฑ์ที่จำเป็น เช่น โต๊ะทำงาน โต๊ะอ่านหนังสือ เก้าอี้ ตู้ชั้นหนังสือ ตู้เก็บเอกสาร ที่วางหนังสือพิมพ์ ป้ายนิทรรศการ ฯลฯ

5.1.3 สื่อต่างๆที่จำเป็นในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน

1) สื่อการเรียนการสอน

1.1) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่แบบเรียน/ชุดวิชา/ชุดการเรียนหนังสือทั่วไป วารสาร/ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แผ่นพับแผ่นปลิว แฟ้มข้อมูลท้องถิ่น

1.2) สื่อสื่อทดลอง ได้แก่ เครื่องเล่น/ เกมส์ต่างๆชุดเสริมความพร้อม ชุดตรวจสอบสุขภาพ ฯลฯ

1.3) สื่อโสตทัศนศึกษา ได้แก่ชุดรับสัญญาณ ETV วีดิทัศน์ เทปเสียง วิทยุ ฯลฯ

1.4) สื่อสาธิต ได้แก่ชุดนิทรรศการ ป้ายนิเทศ หุ่นจำลอง แผนที่รูปโลก แผนภูมิการจัดตั้งศูนย์การเรียนชุมชน

การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อทำความเข้าใจในการจัดตั้ง และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
2. คัดเลือกผู้ทำหน้าที่ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ประกาศรับสมัคร สอบคัดเลือกโดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
3. ประชาสัมพันธ์และรับสมัครนักศึกษา
4. จัดหาสถานที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พร้อมทั้งวัสดุ อุปกรณ์ สำหรับสำนักงาน และการเรียนการสอน
5. ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ บันทึกเสนอต่อนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และนายอำเภอให้ความเห็นชอบ เพื่อให้ผู้ว่าราชการจังหวัดลงนามประกาศจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ภายใต้อำนาจหน้าที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด
6. ประชุมคัดเลือกกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลประชุมร่วมกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และบันทึกเสนออำเภอ เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการ
7. แต่งตั้งครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนจังหวัด
8. ดำเนินการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

เกณฑ์ขั้นต่ำในการประกาศจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

การประกาศจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ต้องมีสิ่งเหล่านี้เป็นอย่างน้อย จึงเสนอประกาศจัดตั้งได้

1. ชุดรับสัญญาณดาวเทียม จำนวน 1 ชุด
2. เครื่องเล่นวีดิทัศน์ และเครื่องรับโทรทัศน์ จำนวน 1 ชุด
3. วิทยุเทป จำนวน 1 เครื่อง
4. ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำนวน 1 คน
5. สื่อ แบบเรียน ชุดวิชา เทปบันทึกเสียง และวีดิทัศน์

ทางการศึกษา

6. กรณีที่จำเป็น เช่น โตะ เก้าอี้ ชั้นวางสื่อการเรียน ตู้เก็บ

เอกสาร

หมายเหตุ กรณีที่ยังไม่สามารถจัดหาชุดรับสัญญาณดาวเทียมได้ในขณะนั้น ก็สามารถประกาศจัดตั้งไปก่อนได้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน ม.ป.ป. ก:5)

5.2. ด้านบุคลากรของศูนย์การเรียนชุมชน

5.2.1 ครูประจำศูนย์การเรียนชุมชน คำสั่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ 347/2542 และคำสั่งที่ 667/2542 เรื่องหลักเกณฑ์การคัดเลือกและแต่งตั้งครูประจำศูนย์การเรียนชุมชน ลงวันที่ 25 สิงหาคม 2542 (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2547 : 83) มีคุณสมบัติดังนี้

- 1) มีสัญชาติไทย
- 2) การศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี
- 3) อายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป
- 4) ไม่เป็นข้าราชการหรือผู้รับเงินประจำ
- 5) ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์การเรียนชุมชนเต็มเวลา

จะเห็นได้ว่า ศูนย์การเรียนชุมชน เป็นสถานที่ที่บุคคลในชุมชนใช้เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เรื่องราวต่างๆ ที่คนในชุมชนร่วมกันจัดเป็นแหล่งรวบรวมสื่อ สิ่งพิมพ์ และสื่อโสตต่างๆที่สามารถมาเรียนรู้ได้ตลอดเวลา เป็นแหล่งที่ประชาชนในชุมชนใช้เป็นที่พักปะแลงเปลี่ยนเรียนรู้ และทำกิจกรรมต่างๆซึ่งชุมชนจัดขึ้นเอง หรือหน่วยงานภายนอกชุมชนจัด โดยมีครูประจำศูนย์การเรียนชุมชนเป็นผู้ดูแลและอำนวยความสะดวก

6. บทบาทหน้าที่ของครูประจำศูนย์การเรียนชุมชน

- 6.1. สำรวจความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์การเรียนชุมชน
- 6.2. ประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนชุมชน
- 6.3. จัดทำข้อมูลชุมชนและจัดเก็บอย่างเป็นระบบพร้อมที่จะให้บริการ
- 6.4. จัดทำแผน/โครงการเพื่อเสนอเข้าแผนตำบลและเสนอต่อศูนย์บริการการศึกษา
นอกโรงเรียนอำเภอ

6.5. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน และตามความต้องการของผู้เรียน

6.6. ดำเนินงานธุรการในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น การรับสมัครนักศึกษา แนะนำให้คำปรึกษา ตรวจสอบหลักฐานการขึ้นทะเบียนนักศึกษา การลงทะเบียนเรียน จัดทำแผนการเรียนการสอน การสอนเสริม การพบกลุ่ม

6.7. จัดกระจายและหมุนเวียน การให้บริการสื่อระหว่างศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ

6.8. ประสานบุคลากรทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนผู้รู้และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดดำเนินงานเครือข่ายการเรียนรู้

6.9. ให้บริการวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแก่ผู้เรียนและชุมชน

6.10. ดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ การศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

6.11. จัดทำและตรวจสอบความถูกต้องของเอกสาร หลักฐานการดำเนินงานเพื่อเสนอศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอหรือ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด เช่น การขอเบิกจ่ายค่าตอบแทน การขอหลักฐานการศึกษา เป็นต้น

6.12. รวบรวมหลักฐานความต้องการ กิจกรรมการศึกษาและกิจกรรมอื่น ๆ ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อเสนอต่อ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

6.13. สรุปรายงานผลการปฏิบัติงานต่อองค์การบริหารส่วนตำบลและศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

จะเห็นได้ว่าในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน เพราะเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรม การวางแผนการเรียนรู้ การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลตลอดทั้งการสรุปผลการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนของแต่ละศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

7. หลักเกณฑ์และวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

7.1. กรอบโครงสร้างหลักสูตร

การจัดการศึกษาโดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ได้ยึด สาระการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นเกณฑ์ ในการ กำหนดคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งกำหนดสาระการเรียนรู้ 8 หมวดวิชา คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ พัฒนาสังคมและชุมชน พัฒนาทักษะชีวิต1 พัฒนาทักษะ ชีวิต 2 และพัฒนาอาชีพ และสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 หมวดวิชาดังกล่าวเป็นองค์ความรู้ที่เป็น ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพและการศึกษาต่อโดยแบ่ง หมวดวิชา เป็น 2 กลุ่ม (กรมการศึกษานอกโรงเรียน . 2546 : 10-30) คือ

7.1.1 กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน

- 1) หมวดวิชาภาษาไทย เพื่อเสริมสร้างทักษะในการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และการติดต่อสื่อสาร
- 2) หมวดวิชาคณิตศาสตร์ เพื่อพัฒนาทักษะในทางคณิตศาสตร์ในเรื่อง เกี่ยวกับจำนวน การวัด เรขาคณิต พีชคณิต และข้อมูลสถิติ
- 3) หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ เพื่อพัฒนาทักษะในการคิด วิเคราะห์ และการ แก้ปัญหาด้วยหลักของความเป็นเหตุเป็นผล การเชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการทาง วิทยาศาสตร์ นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ได้ อย่างเหมาะสมกับสภาวะการณ์ต่างๆ
- 4) หมวดวิชาภาษาต่างประเทศ เพื่อพัฒนาทักษะในการติดต่อสื่อสารกับ บุคคลและสืบค้นข้อมูลข่าวสารกับสังคม โลก ตลอดจนการแสวงหาความรู้เพื่ออาชีพที่ทำอยู่ ให้ก้าวทันกับยุคโลกาภิวัตน์

สาระการเรียนรู้กลุ่มวิชาภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนวิชาภาษาอังกฤษ ทุกระดับการศึกษา ส่วนภาษาต่างประเทศอื่น ๆ สามารถจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม และความต้องการของผู้เรียน

7.1.2 กลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์

1) กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน (สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย มีความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม

2) กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 1 (สุขศึกษาและพลศึกษา) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะชีวิตในด้านสุขภาพอนามัย รู้วิธีการดูแลบำรุงรักษา ร่างกายให้แข็งแรงและการป้องกัน โรคร้าย ตลอดจนความรู้ด้านการกีฬา เช่น การออกกำลังกาย การเล่นกีฬา เพื่อให้ผู้เรียนมีสุขภาพอนามัยดี

3) กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 2 (ศิลปะ) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียน มีความรู้ด้านศิลปะ มีความสุนทรีย์ภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

4) กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาอาชีพ (การงานอาชีพและเทคโนโลยี) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีวิสัยทัศน์ มองเห็นช่องทางและแนวทางในการประกอบอาชีพและพัฒนา อาชีพ รวมทั้งสามารถนำเทคโนโลยี มาประยุกต์ใช้และรู้จักเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่รอบตัว มาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับงานอาชีพ

สำหรับกลุ่มเป้าหมายใดมีความจำเป็นต้องเรียนรู้จากองค์ความรู้ กระบวนการ และค่านิยมต่าง ที่จำเป็นตามวิถีชีวิตก็สามารถเติมสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ให้กับกลุ่ม เป้าหมายเฉพาะนั้นๆ ได้ทุกหมวดวิชา

7.2. สาระการเรียนรู้ตามหลักเกณฑ์ และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน หลักสูตร

การศึกษานอกโรงเรียนขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

ภาษาไทย

- สาระที่ 1 : การอ่าน
- สาระที่ 2 : การเขียน
- สาระที่ 3 : การฟัง การดู และการพูด
- สาระที่ 4 : หลักการใช้ภาษา
- สาระที่ 5 : วรรณคดีและวรรณกรรม

คณิตศาสตร์

- สาระที่ 1 : จำนวนและการดำเนินการ
- สาระที่ 2 : การวัด
- สาระที่ 3 : เรขาคณิต
- สาระที่ 4 : พีชคณิต
- สาระที่ 5 : การวิเคราะห์ข้อมูลและความน่าจะเป็น
- สาระที่ 6 : ทักษะ / กระบวนการทางวิทยาศาสตร์

วิทยาศาสตร์

- สาระที่ 1 : สิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต
- สาระที่ 2 : ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม
- สาระที่ 3 : สารและสมบัติของสาร
- สาระที่ 4 : แรงและการเคลื่อนที่
- สาระที่ 5 : พลังงาน
- สาระที่ 6 : กระบวนการเปลี่ยนแปลงของโลก
- สาระที่ 7 : ดาราศาสตร์และอวกาศ
- สาระที่ 8 : ธรรมชาติของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ภาษาต่างประเทศ

- สาระที่ 1 : ภาษาเพื่อการสื่อสาร
- สาระที่ 2 : ภาษาและวัฒนธรรม
- สาระที่ 3 : ภาษากับความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น
- สาระที่ 4 : ภาษากับความสัมพันธ์กับชุมชนโลก

พัฒนาสังคมและชุมชน (สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม)

- สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม
- สาระที่ 2 : หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม
- สาระที่ 3 : เศรษฐศาสตร์
- สาระที่ 4 : ประวัติศาสตร์
- สาระที่ 5 : ภูมิศาสตร์

พัฒนาทักษะชีวิต 1 (สุขศึกษาและพลศึกษา)

- สาระที่ 1 : การเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์
- สาระที่ 2 : ชีวิตและครอบครัว
- สาระที่ 3 : การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทย

กีฬาสากล

- สาระที่ 4 : การเสริมสร้างสุขภาพ สมรรถภาพและการป้องกันโรค
- สาระที่ 5 : ความปลอดภัยในชีวิต

พัฒนาทักษะชีวิต 2 (ศิลป)

- สาระที่ 1 : ทักษะศิลป์
- สาระที่ 2 : ดนตรี
- สาระที่ 3 : นาฏศิลป์

พัฒนาอาชีพ (การงานอาชีพและเทคโนโลยี)

- สาระที่ 1 : การดำรงชีวิตและครอบครัว
- สาระที่ 2 : การอาชีพ
- สาระที่ 3 : การออกแบบและเทคโนโลยี
- สาระที่ 4 : เทคโนโลยีสารสนเทศ
- สาระที่ 5 : เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

7.3. การวางแผนการดำเนินงาน

ในช่วงต้นของทุกภาคเรียน ครูผู้สอนและผู้เรียนควรมีการวางแผนการดำเนินงาน ตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามลำดับดังนี้

7.3.1 ครูและผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์หลักสูตร โดยแบ่งกลุ่มเนื้อหาสาระที่ง่าย ยาก ปานกลาง ยากหรือยากมาก เนื้อหาที่สามารถบูรณาการได้ เพื่อศึกษาวัตถุประสงค์ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การวัดและประเมินผล

7.3.2 ครู และผู้เรียนจัดแผนการสอน และแผนการเรียนรู้ ครูจัดทำแผนการสอน โดยกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับลักษณะทางเนื้อหาหลักสูตรที่ได้จากการวิเคราะห์

7.3.3 ครู และผู้เรียนวางแผนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เห็นควรประเมินตามสภาพจริง ประเมินควบคู่ไปกับการเรียนการสอนโดยวิธีการที่หลากหลาย โดยครูและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล

7.4. การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยการพบกลุ่ม

การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่ครูจะต้องดำเนินการเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการพบกลุ่ม การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และได้รับมอบหมาย ทำโครงการ การสอนเสริม และการทำกิจกรรมคุณภาพชีวิต (กพช.) โดยมีสาระสำคัญดังนี้

7.4.1 การจัดการเรียนรู้โดยการพบกลุ่ม จะต้องให้มีการพบกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างผู้เรียน โดยครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาและให้ข้อเสนอแนะเนื้อหา กิจกรรม ใช้เวลาพบกลุ่มอย่างน้อย 3 ชั่วโมง/สัปดาห์

7.4.2 การจัดการเรียนรู้ต่อเนื่อง โดยการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง/ทำกิจกรรม เป็นการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าหรือเรียนรู้ด้วยตนเองในหัวข้อที่ไม่ยากเกินไป มีการจดบันทึก เรียบเรียงความรู้ที่ไว้เป็นหลักฐานและนำเสนอในการพบกลุ่ม ใช้เวลาการเรียนรู้ ต่อเนื่องประมาณ 5-20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

7.4.3 การเรียนรู้โดยการทำโครงการ ในแต่ละภาคเรียนผู้เรียนจะรวมกลุ่ม ประมาณ 5-7 คนเพื่อทำโครงการ 1 โครงการ ต่อ 1 หมวดวิชา โดยร่วมกันคิดวิเคราะห์ว่าจะทำโครงการใดในหมวดวิชานั้น วางแผนและลงมือปฏิบัติ นำเสนอความก้าวหน้าของการทำโครงการในการพบกลุ่มเป็นระยะๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดความคิดต่อยอดเพื่อนำไปพัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่อง เมื่อสิ้นสุดภาคเรียนแต่ละกลุ่มให้เสนอรายงานและผลงานที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการนั้นๆ

7.4.4 การจัดการเรียนรู้โดยการสอนเสริม การจัดการเรียนรู้โดยการสอนเสริมนั้นใช้กับเนื้อหาที่ยากเหมาะที่จะให้วิทยากร ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหานั้นเป็นผู้อธิบาย จึงจะทำให้ ผู้เรียนเข้าใจดีขึ้นช่วงเวลาและสถานที่ในการสอนเสริมเป็นไปตามที่ร่วมกัน กำหนดไว้ โดยใช้เวลาที่เหมาะสมนอกเหนือจากเวลาที่พบกลุ่ม ในข้อ 4.1

7.4.5 การจัดการเรียนรู้โดยการทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม และเป็นเงื่อนไข ของการจบหลักสูตรทุกระดับ เป็นกิจกรรมกลุ่มที่ผู้เรียนทำตามความสนใจ ความถนัด โดยเน้นการนำความรู้และ ประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษา/เรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริงเพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม มีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ผู้เรียนต้องทำกิจกรรม กพช. ทุกภาคเรียนและให้ทำร่วมกับผู้เรียนในระดับการศึกษาอื่นๆ ได้จนครบตามเกณฑ์ที่กำหนด

7.5. การเทียบโอนผลการเรียน

สถานศึกษาสามารถดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนของผู้เรียนโดยการนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษา การเรียนรู้หรือจากการทำงาน จากประสบการณ์ชีวิต หรือจากการประกอบอาชีพมาเทียบโอนเป็นผลการเรียนตามหลักสูตร ในระดับที่กำลังศึกษาอยู่ การเทียบโอนสถานศึกษาดำเนินการ ได้ดังนี้

7.5.1. พิจารณาจากหลักฐานการศึกษา

7.5.2. ประเมินความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน

ทั้งนี้สถานศึกษาดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนกลุ่มเป้าหมายทั่วไปและกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ โดยจัดทำแนวปฏิบัติการเทียบโอนผลการเรียนของสถานศึกษาให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการเทียบโอนผลการเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญาและแนวทางการเทียบโอนผลการเรียนตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

7.6. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนประกอบด้วย

7.6.1. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1) การวัดและประเมินผลการเรียนหมวดวิชา การวัดและประเมินผลการเรียนรู้หมวดวิชาของผู้เรียน จะต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการจัดกระบวนการเรียนรู้คือ

1.1) การประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง โดยพิจารณาจากผลงาน / ชิ้นงานที่ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าในกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง ในระหว่างการพบกลุ่มให้เพื่อนร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็น

1.2) การประเมินผลโดยการทดสอบย่อย (Quiz) ทดสอบเกี่ยวกับความคิดรวบยอดตามมาตรฐานและสาระการเรียนรู้ที่ได้รับจากการพบกลุ่มครั้งที่ผ่านมาโดยให้ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ/เขต เป็นผู้ดำเนินการออกข้อสอบในลักษณะให้เติมคำตอบสั้นๆไม่เกิน 5 ข้อ

1.3) การประเมินผลจากการทำโครงการ โดยครูกับผู้เรียนวางแผนการประเมินร่วมกัน ทั้งนี้แบ่งการประเมินเป็น 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 เอกสาร โครงการงาน

ส่วนที่ 2 กระบวนการทำงาน

ส่วนที่ 3 ผลงานและรายงาน

1.4) การประเมินผลโดยการทดสอบปลายภาคเรียน (Final test)

เป็นการสรุปผลการเรียนรู้ตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ของแต่ละหมวดวิชา โดยให้ประเมินทั้งด้านความรู้ ทักษะ และกระบวนการด้วยแบบทดสอบอัตนัยและปรนัย ในสัดส่วนที่เท่ากัน โดย สนจ. / กทม. เป็นผู้สร้างเครื่องมือ และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ เป็นผู้ดำเนินการสอบ

คะแนนประเมินผลการเรียนรายหมวดวิชา กำหนดสัดส่วนดังนี้

1. ประเมินจากกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่องจากผลงาน / ชิ้นงานและการนำเสนอ	30 ส่วน
2. การทดสอบย่อย	10 ส่วน
3. โครงงาน	30 ส่วน
4. ประเมินปลายภาคเรียน	30 ส่วน
รวม	100 ส่วน

2) การประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (ก.พ.ช) ผู้เรียนต้องเสนอโครงการ/ กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ในลักษณะกิจกรรมกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับความสนใจ ความถนัด และสอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

3) การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สถานศึกษาต้องกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นข้อ ๆ แล้วดำเนินการประเมินนักเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสรุปผลการประเมินทุกภาคเรียน

4) การประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน สถานศึกษาต้องกำหนดมาตรฐานการคิด วิเคราะห์ และเขียน แล้วดำเนินการประเมินตามแนวทางที่สถานศึกษากำหนด เพื่อสรุปผลการประเมินทุกภาคเรียน

7.6.2 การประเมินคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนระดับชาติ

หลักการประเมินคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในภาคเรียนสุดท้ายของทุกระดับการศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการประเมิน ไปใช้ในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของสถานศึกษาต่อไป

7.7 การจบหลักสูตร

การพิจารณาตัดสินให้ผู้เรียนจบหลักสูตรแต่ละระดับการศึกษานั้น ผู้เรียนต้องมีคุณสมบัติดังนี้

7.7.1. ผ่านเกณฑ์การประเมินครบทุกกลุ่มหมวดวิชาตามโครงสร้างของหลักสูตร

7.7.2. ผ่านกระบวนการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

7.7.3. ผ่านเกณฑ์การประเมิน การอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน

7.7.4. ผ่านเกณฑ์การประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต

เอกสารหลักฐานการศึกษา

เอกสารหลักฐานการศึกษาที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องให้เหมือนกัน เพื่อประโยชน์ในการสื่อความเข้าใจตรงกันและการส่งต่อ ได้แก่

1. ระเบียบแสดงผลการเรียนรู้
2. หลักฐานแสดงคุณวุฒิการศึกษา (ประกาศนียบัตร)
3. แบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา โดยกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนด

จะเห็นได้ว่าหลักสูตรในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน เป็นหลักสูตรที่มีความหลากหลาย มีความยืดหยุ่นเหมาะสมสอดคล้องกันของแต่ละสาระ โดยสาระของหลักสูตรทั้งด้าน การจัดการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงามและความรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน

8. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักเกณฑ์การศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดภาคเรียนมีกิจกรรมหลัก 5 กิจกรรม ที่ครูจะต้อง ดำเนินการ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้คือการจัดการเรียนรู้โดยการพบกลุ่ม การศึกษาค้นคว้า ด้วยตนเอง ทำกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมาย การทำโครงการ การสอนเสริม และการทำ กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีสาระสำคัญดังนี้ (สำนักบริหารงานการศึกษา
นอกรโรงเรียน. 2547 : 19-20)

8.1 กิจกรรมการพบกลุ่ม โดยดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เน้นกระบวนการให้นักศึกษาสร้างความรู้ความเข้าใจได้ด้วยตนเอง ใช้เวลาประมาณ 3 – 5 ชั่วโมง ต่อสัปดาห์ มีขั้นตอนดังนี้

8.1.1 ให้นักศึกษานำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าจากกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง และหรือ โครงการ ซึ่งได้รับมอบหมาย หรือวางแผนการเรียนรู้ร่วมกับครูศูนย์การเรียนชุมชน ไว้ล่วงหน้า

8.1.2 ทดสอบความรู้ความเข้าใจสาระเนื้อหา โดยครูศูนย์การเรียนชุมชนและสถานศึกษาเป็นผู้จัดทำข้อสอบย่อยในลักษณะ ถาม – ตอบ (Quiz) ให้นักศึกษาตอบคำถาม เป็นข้อเขียนสั้นๆ ซึ่งสรุปความคิดรวบยอดที่เป็นความรู้ความเข้าใจของตัวนักศึกษาเอง

8.1.3 จัดการเรียนการสอนในเนื้อหาสาระใหม่ ซึ่งร่วมกันวางแผนไว้แล้วหรือ เนื้อหาสาระที่จำเป็น ซึ่งนักศึกษายังไม่เข้าใจและต้องการจะเรียนรู้เพิ่มเติม

8.1.4 ฝึกกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากกลุ่ม จากสื่อ โดยครูศูนย์การเรียนชุมชนเป็นผู้จัดกระตุ้นและเสริมความรู้ให้

8.1.5 วางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้

8.2 กิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง ดำเนินการโดยมอบหมายหรือวางแผนการเรียนรู้ การกำหนดงานประเด็นให้นักศึกษาได้เรียนรู้ด้วยตนเองต่อเนื่องจากการพบกลุ่ม ซึ่งอาจไปศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ ผู้รู้ ภูมิปัญญา และจากสื่ออื่นๆ แล้วนำความรู้ความเข้าใจไปนำเสนอกับกลุ่มนักศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในการพบกลุ่มครั้งต่อไป โดยสามารถดำเนินการเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลได้ตามความเหมาะสมในแต่ละเนื้อหาสาระ กิจกรรมดังกล่าว นักศึกษาจะต้องดำเนินการต่อเนื่องตลอดเวลาทุกวันนอกเหนือจากวันพบกลุ่ม หรืออาจใช้เวลาวันละประมาณ 3 – 4 ชั่วโมง ตลอดสัปดาห์ ครูศูนย์การเรียนชุมชนจะต้องเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมเพื่อ กระตุ้นให้นักศึกษาได้เรียนรู้ด้วยตนเอง

8.3 กิจกรรมการทำโครงการ ครูศูนย์การเรียนชุมชนและนักศึกษาร่วมกันวางแผน และกำหนดการจัดทำโครงการ ทุกหมวดวิชาที่ลงทะเบียนแต่ละภาคเรียน โดยบูรณาการกับการดำรงชีวิตประกอบอาชีพ เน้นการทำโครงการที่เป็นสภาพจริง เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหา หรือการพัฒนา เช่น โครงการเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน โครงการเกี่ยวกับยาเสพติด โครงการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การฝึกทักษะอาชีพ

8.4 กิจกรรมการเรียนรู้โดยการสอนเสริม ใช้สำหรับเนื้อหาที่ยาก เหมาะที่จะให้วิทยากร ผู้รู้ ผู้ชำนาญในเนื้อหานั้นเป็นผู้อธิบายจึงจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจดีขึ้น ช่วงเวลาและสถานที่ในการสอนเสริมเป็นไปตามแผนที่ร่วมกันกำหนดไว้โดยใช้เวลาที่เหมาะสมนอกเหนือจากเวลาการพบกลุ่ม โดยกำหนดให้สอนเสริมกลุ่มสาระละ 3 ครั้งๆ ละไม่เกิน 3 ชั่วโมงในแต่ละระดับ โดยมีจำนวนนักศึกษาเข้ารับการสอนเสริมไม่น้อยกว่า 20 คนต่อ 1 ครั้ง ทั้งนี้สถานศึกษาต้องให้ความเห็นชอบในการพิจารณาคัดเลือกวิทยากรที่เหมาะสมในการจัดสอนเสริมแต่ละครั้ง

8.5 กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม เป็นเงื่อนไขของการจบหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนทุกระดับ เป็นกิจกรรมกลุ่มที่ผู้เรียนทำตามความสนใจ ความถนัด โดยเน้นการนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัวยุคน ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม มีการปลูกฝัง คุณธรรมไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง โดยทำในภาคเรียนใดภาคเรียนหนึ่ง หรือทำสะสมทุกภาค และให้ทำร่วมกับนักศึกษาในระดับการศึกษาอื่นได้จนครบตามเกณฑ์กำหนด

จะเห็นได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษานานาชาติ พุทธศักราช 2544 เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นกำลังของการพัฒนาประเทศ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน มุ่งจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส เป็นสำคัญ ดังนั้นในการจัดทำหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน สื่อ การวัดผลและประเมินผล จึงจำเป็นต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาจึงมีความยืดหยุ่นปรับได้ตามสภาพของผู้เรียนตลอดเวลา

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

9.1 งานวิจัยในประเทศ

วราลี สุวัฒน์เมจิพันธ์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูประจำกลุ่มที่มีต่อตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนทางไกล ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตภาคกลาง ผลการวิจัยพบว่าครูประจำกลุ่มมีความคิดเห็นต่อตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูประจำกลุ่มที่มีต่อตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญตามตัวแปรต้น เพศ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการเป็นครูประจำกลุ่มพบว่า

ครูประจำกลุ่มมีความคิดเห็นต่อตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับตัวแปรต้น อายุ พบว่าครูประจำกลุ่มที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

รัตนา สิงขรรัตน์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาของครูประจำกลุ่ม ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้ใหญ่สายสามัญ โดยวิธีเรียนทางไกลระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตภาคกลาง ผลการวิจัยพบว่า ครูประจำกลุ่ม มีปัญหาทั้งสองด้าน คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาของครูประจำกลุ่มในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามตัวแปรต้น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ สถานภาพของครูประจำกลุ่ม และสถานที่ปฏิบัติงาน ปรากฏว่าปัญหาของครูประจำกลุ่มแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทัศนคติของครูประจำกลุ่ม การศึกษาทางไกล ที่มีต่อทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติของครูประจำกลุ่มการศึกษาทางไกลที่มีต่อทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ทั้งนี้โดยมีทัศนคติในด้านผู้ใหญ่อต้องการเป็นผู้นำตนเอง และด้านการวิเคราะห์ ประสบการณ์อยู่ในระดับดี สำหรับทัศนคติในด้านความต้องการและความสนใจ ด้านสภาพการที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตผู้ใหญ่ และด้านความแตกต่างระหว่างบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับครูประจำกลุ่มการศึกษาทางไกลที่มีวุฒิต่างกันมีทัศนคติต่อทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ต่างกัน

จงจิต สุธาอรรด (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายแผนใหม่ วิธีเรียนทางไกล ของครูประจำกลุ่มจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ครูประจำกลุ่มโดยรวม ครูที่มีวุฒิสถาบันศึกษาศาสตร์ และครูที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป มีปัญหาในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ โดยวิธีเรียนทางไกล โดยรวมและรายด้านทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับน้อยมาก ยกเว้นในด้านการจัดแผนการเรียน ซึ่งครูประจำกลุ่มโดยรวมมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง แต่ครูที่มีวุฒิสถาบันวิชาอื่นๆ และครูที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 5 ปี มีปัญหาโดยรวมและรายด้าน 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นครูที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 5 ปี มีปัญหาด้านการประเมินผลการเรียนอยู่ในระดับมาก

ณรงค์ศักดิ์ กงชัยภูมิ (2542 : บทคัดย่อ) ปัญหาการจัดการศึกษา
นอกโรงเรียน สายสามัญ วิธีเรียนทางไกล ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา
ที่เป็นเครือข่ายในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า

1. ผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมและจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษาและ
ประสบการณ์การในการเป็นเครือข่าย มีปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ
วิธีเรียนทางไกล โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้น ผู้บริหารโรงเรียนที่มี
ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีมีปัญหาด้านการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานอยู่ในระดับ
มาก

2. ผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาที่เป็นเครือข่ายในจังหวัดชัยภูมิ ที่มีอายุ
ต่างกันระดับการศึกษาต่างกัน หรือประสบการณ์ต่างกัน มีปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียน
สายสามัญวิธีเรียนทางไกลโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันสุทธิ ภูขำนิ (2542 : 65-67)
ได้ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานของครูประจำกลุ่มศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ
วิธีเรียนทางไกล สังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าโดยภาพรวม
มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการพบกลุ่ม และการจัดการเรียน
การสอน และงานธุรการ ซึ่งการดำเนินงานยังมีปัญหาอยู่บ้าง อาจเนื่องมาจากกรณีที่
กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ ปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานจากเดิมมาใช้เป็น
แนวทาง

ธนากร ดอนเหนือ (2542 : บทคัดย่อ) การศึกษาพฤติกรรมการจัด
กิจกรรมการพบกลุ่มของครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนทางไกล
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดสุรินทร์ พบว่าครูประจำกลุ่มมีพฤติกรรมการจัดกิจกรรม
การพบกลุ่มโดยรวม ร้อยละ 91.00 และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า มีพฤติกรรมการจัด
กิจกรรมการพบกลุ่มด้าน แรงจูงใจ และการเสริมแรงทางการเรียนมากที่สุด ร้อยละ 95.00
ส่วนพฤติกรรมการจัดกิจกรรมการพบกลุ่มด้านการเตรียมการสอนของครูประจำกลุ่มมีน้อย
ที่สุด ร้อยละ 87.00 และพบว่าประเด็นรายชื่อที่น่าสนใจ คือ ในด้านพฤติกรรมการเตรียมการ
สอน ครูเลือกใช้กิจกรรมการเรียนการสอน เหมาะสม กับสภาพการเรียนการสอน น้อยที่สุด
ร้อยละ 66.7 รองลงมา คือ ครูเลือกวิธีการสอนเหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนร้อยละ
75.00 และครูที่มีประสบการณ์ในการสอน สูงกว่า 3 ปี มีพฤติกรรมการจัดกิจกรรมพบกลุ่ม
โดยรวมใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 93.00 และ 90.00 ตามลำดับ และครูที่ผ่านการอบรมและครู

ที่ไม่ผ่านการอบรม มีพฤติกรรมการจัดกิจกรรมพบกลุ่มโดยส่วนรวมใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 92.00 และ 90.00 ตามลำดับ และ ครูที่มีประสบการณ์ ในการสอนต่างกันมีพฤติกรรมการจัดกิจกรรมการพบกลุ่มโดยรวมและ รายด้าน 5 ด้าน ไม่แตกต่างกัน แต่ครูประจำกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 3 ปี ขึ้นไป มีพฤติกรรมการจัดกิจกรรมการพบกลุ่มมากกว่า ครูที่มีประสบการณ์การสอนต่ำกว่า 3 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นิวัฒน์ วดีศิริศักดิ์ (2542 :บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม ผลการศึกษาพบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยรวมทั้ง 8 ด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียน การเรียนการสอน การสอนแบบร่วมมือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบศูนย์การเรียน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบอุปมัย ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอภิปราย ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบโครงงาน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบทดลอง ด้านการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนแบบสำรวจความรู้

สถิตย์ แท่นทอง (2542 : บทคัดย่อ) ปัญหาการปฏิบัติงานของครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนทางไกลของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดมหาสารคาม พบว่า

1. ครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน โดยรวมและจำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษาและระดับที่ทำการสอนมีปัญหาในการปฏิบัติงาน วิธีเรียนทางไกลของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอในจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและรายด้าน ทั้ง 10 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง

2. ครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนที่มีเพศต่างกันวุฒิทางการศึกษาต่างกัน และระดับชั้นที่ทำการสอนต่างกัน มีปัญหาการปฏิบัติงานวิธีเรียนทางไกลของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอในจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

สุรสิทธิ์ ภูขำนิ (2542 : 65-67) ได้ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานของครูประจำกลุ่มศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนทางไกล สังกัดศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าโดยภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่

ด้านการวางแผน ด้านการพบกลุ่ม และการจัดการเรียน การสอน และงานธุรการ ซึ่งการดำเนินงานยังมีปัญหาอยู่บ้าง อาจเนื่องมาจากการที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานจากเดิมมาใช้แนวทางใหม่

จินารัตน์ สุวรรณศรี (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาความต้องการพัฒนาบุคลากรของครูศูนย์การเรียนชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า

1. ครูศูนย์การเรียนชุมชน โดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงานมีความต้องการการพัฒนาบุคลากร โดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับ ค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการประชุม ด้านการศึกษาต่อและการศึกษาดูงาน ด้านการ อบรมสัมมนา และด้านการนิเทศ

2. ครูศูนย์การเรียนชุมชน ที่มีประสบการณ์ การปฏิบัติงานต่ำกว่า 4 ปี กับครูศูนย์การเรียนชุมชนที่มีประสบการณ์ การปฏิบัติงาน 4 ปีขึ้นไป มีความต้องการการพัฒนา บุคลากร โดยรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกัน

ประยูร ผ่องอำไพ (2544 : บทคัดย่อ) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ของครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ของครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีเพศต่างกัน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานครูประจำกลุ่มต่างกัน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สำนักพัฒนาวิชาการและมาตรฐานการศึกษานอกโรงเรียน (2546 : รายงาน)

1. การติดตามการดำเนินงานการใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สถานศึกษาดำเนินการวิเคราะห์หลักสูตร จำแนกเนื้อหาง่าย ค่อนข้างยาก และยากมากเสร็จเรียบร้อยรวมทั้งแผนการพบกลุ่มรายสัปดาห์ สถานศึกษามีความชัดเจนในการดำเนินการ

2. สิ่งที่เป็นปัญหา คือ การพบกลุ่ม นักศึกษามาพบกลุ่มไม่ค่อยครบ เนื่องจากสภาพวิถีชีวิตมีภารกิจในการประกอบประกอบอาชีพ ไม่มีเวลามาพบกลุ่ม ไม่มีเวลาทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง สื่อหรือแหล่งเรียนรู้อยู่ห่างไกล ไม่สะดวกและไม่มีเวลา ทำให้กิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่องต้องปรับมาใช้เวลาในการพบกลุ่ม ทำให้ผิดวัตถุประสงค์ของการ

ทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง ประกอบกับนักศึกษามาพบกลุ่มตามกำหนดไม่ได้ ทำให้ การเรียนรู้ร่วมกันจากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่องไม่ได้ผลเท่าที่ควร ซึ่งอาจจะต้อง สัมมนาหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพต่อไป

3. การทำโครงการ พบว่า ก่อนข้างมีปัญหาตั้งแต่การเลือกชื่อเรื่องที่จะ นำมาทำ โครงการ การวางแผนการทำโครงการ หรือการเขียนโครงการ การบันทึกผล การปฏิบัติงาน ซึ่งมีบันทึกอยู่บ้างแต่ก่อนข้างจะไม่ชัดเจนพอที่จะสะท้อนให้เห็นกระบวนการ ทำงาน

4. การทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ดำเนินการทำ แต่กิจกรรมที่เกี่ยวกับ การพัฒนาตนเองและครอบครัวยังไม่ชัดเจน

9.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เจนคินส์ (Jenkins . 1981 : 45) ได้ศึกษา พบว่า รูปแบบการสอนทางไกลที่มี ประสิทธิภาพมากที่สุดคือ การสอนที่ใช้สื่อประสม ประกอบด้วย สิ่งพิมพ์ เอกสาร และรายการ วิทยุ รวมทั้งมีการสอนเสริมหรือพบปะกับผู้สอนเป็นครั้งคราว สื่อเอกสารเป็นสื่อที่ผู้เรียน ศึกษาได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นสื่อถาวร สามารถทบทวนได้ด้วยตนเอง เพราะถ้าเป็น สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ เมื่อรายการจบแล้วไม่สามารถกลับมาได้อีก

เซฟเฟอร์ (Sheffer. 1990 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการจัดองค์การและการ ปรับปรุงสภาพแวดล้อมขององค์การการศึกษาต่อเนื่องระดับสูง ได้ศึกษาวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่าง เขตการศึกษาแอตแลนติกตอนกลางของสหรัฐอเมริกา พบว่า การมีความรู้เกี่ยวกับองค์การ และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมมีความสัมพันธ์เป็นรูปแบบครบวงจร ซึ่งมีส่วนประกอบ 7 ส่วนด้วยกันคือ สภาพแวดล้อม การคัดเลือก การมีโอกาสด้านการศึกษา การเป็นผู้นำ ความสามารถในการเรียนรู้ความรู้เกี่ยวกับการจัดองค์การและการปรับปรุงสภาพแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับการจัดองค์การเป็นองค์การขนาดเล็กที่มีความสัมพันธ์กับ รูปแบบขนาดใหญ่ ซึ่งรวมตัวแปรของการคัดเลือก การมีโอกาสด้านการศึกษา การเป็นผู้นำและ ความสามารถในการเรียนรู้

เกเบรียล และคาร์ฮิล (Gabriel and Carhil. 1991 : บทคัดย่อ) ศึกษา เกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนที่ทำในช่วง ปี 1980 – 1989 โดยสถาบันเพื่อการวางแผน การศึกษาระหว่างประเทศเพื่อหาข้อสรุปและนำไปใช้สำหรับการกำหนดนโยบาย และการ วางแผนกรณีศึกษาระหว่างประเทศเพื่อหาข้อสรุป และนำไปใช้ในการกำหนดนโยบาย

และการวางแผนกรณีศึกษาทำใน 4 ประเทศ ได้แก่ อาร์เจนตินา แคนาดา ฮังการี และสหภาพ รัสเซีย การศึกษาดังกล่าวได้ศึกษาในหลายลักษณะ โดยศึกษาองค์ประกอบที่หลากหลายของ การศึกษานอกระบบจากนั้นก็วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางการวางแผนและ กระบวนการ ประเมินผลบทบาทของการวางแผนการจัดการศึกษา โดยเน้นหนักที่การจัดการ การศึกษานอกโรงเรียนในประเทศที่กำลังพัฒนา โดยในบทที่ 1-3 เน้นการได้เรียนรู้อะไรบ้าง จากการจัดการศึกษานอกโรงเรียน เช่นการกำหนดรูปแบบการเรียนที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น ทางด้านการจัด ผู้รับผิดชอบ ผู้ได้รับประโยชน์ บทที่ 4-5 เน้นการวางแผนการจัดการศึกษา นอกโรงเรียนในระดับต่างๆ ในอนาคต

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การศึกษานอกโรงเรียน สรุปได้ว่า การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะสำเร็จได้ จะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลและปัจจัยต่างๆอย่างพร้อมเพรียง และที่สำคัญที่สุด ครูผู้สอนและผู้เรียนจะต้องเข้าใจในบทบาทใหม่ที่ต้องเปลี่ยน จากการ สอนหนังสือ มาเป็น สอนคน และผู้เรียนจะต้องเปลี่ยนบทบาทจากการเป็น ผู้รับ มาเป็น ศูนย์กลางของการเรียนรู้ และนอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆเช่น การมีหลักสูตรที่ชัดเจน มีการวัดผลประเมินผลที่วัดและ ประเมินผลตามสภาพจริง มีเทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย คอบสนอง ทำทาสความสนใจ ของผู้เรียน และมีการใช้สื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสม

ในปัจจุบันสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนทุกแห่ง ได้ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ในรูปแบบและ วิธีการที่หลากหลาย และในการเปรียบเทียบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางนั้น พบว่าการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จะประสบผลสำเร็จและผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ การเรียนสูงกว่า ผู้เรียนเกิดความสุขและสนุกกับการเรียน โดยเฉพาะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ซึ่งมี ทักษะและความพร้อมในด้านร่างกายอยู่แล้ว และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ นั้น พบว่าครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ความสามารถและเข้าใจจิตวิทยาผู้ใหญ่ มีการนำเทคนิค การสร้างแรงจูงใจ การจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน